

Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesinde Milliyetçiliğin İşlevi

The Role of Nationalism in Turkish Modernization during the Republican Era

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Onur Kaan KARAKAYA²

Öz

İşlevsel boyutta büyük bir öneme sahip olan Türk milliyetçiliği, milli birlik ve beraberlik duygusu ile ülkenin bağımsızlığını güçlendirmiş ve modern devletin oluşumunda rol oynamıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk toplumu, yeni bir kimlik arayışına girmiş ve milliyetçilik bu hususta belirleyici olmuştur. Farklı etnik, dinî ve kültürel gruplar Türk milleti olarak adlandırılmış ve aidiyet esas alınmıştır. Türk milletinin tarihi, dili ve kültürü gibi temel dinamikleri referans alınıp toplumun ortak amaç doğrultusunda topyekûn hareketi söz konusu olmuştur. Çağın ihtiyaçlarına uygun refleks gösterilmiş, modern, çağdaş ve laik saikler üzerine, ihtivası millet olan Türkiye Cumhuriyeti inşa edilmiştir. Benimsenen modern çizgi, siyasal ve kültürel alanda birtakım değişikliklere yol açmışsa da modernleşme, milliyetçilik ve batılılaşma kavramları birbiriyle bütünleşmiştir. Türk medeniyetini, geri kalmışlıktan kurtarmak amacıyla, Türk adet, örf, vb. ihlali söz konusu olmaksızın Batı'nın referansı ile birlikte, Türk kimliğinin modernliği ve çağdaşlığı vurgulanmıştır. Modernleşme kavramı ve millet bilincinin idrakıyla toplumun ortak paydayla hareket edebilmesi kolaylaşmış ve sağlıklı toplum görüntüsü mümkün hâle gelmiştir. Milliyetçilikle modernleşme arasındaki organik bağ, Batı endeksli; kültürel, endüstriyel, bilimsel bir gelişmeyi ifade etmiş, kurulan millî devletin varlığı ve vizyonu Batı ve modernizmle eşleşmiştir. Modernizmin, millî devlet yapısıyla ilişkilendirilmesi, milliyetçiliğin Türk toplumundaki önemini arttıran bir etken olmuştur. Milliyetçiliğin Türk toplumunda görmüş olduğu kabulün, ileri medeniyetler içerisinde yer alabilmesine dolayısıyla meşru bir kazanıma yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi, Türk milliyetçiliği, millî devlet, Türk modernleşmesi, batılılaşma

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Turkish nationalism is crucial for fostering national unity, strengthening the country's independence, and shaping a modern state. Following the establishment of the Republic, nationalism played a pivotal role in the search for a new Turkish identity. Various ethnic, religious, and cultural groups were unified under the notion of the Turkish nation, emphasizing a shared sense of belonging. The history, language, and culture of the Turkish people became essential foundations, driving a collective movement towards a common goal. The Republic of Türkiye was founded on modern, secular principles, prioritizing the nation. This approach brought about political and cultural changes, combining modernization, nationalism, and Westernization. The aim was to highlight a modern Turkish identity, incorporating Western influences while honoring Turkish customs, and advancing Turkish civilization. As society embraced modernization and heightened national consciousness, collective progress was achieved, improving the social image. The intertwining of nationalism and modernization led to cultural, industrial, and scientific advancements in line with the West, affirming the nation-state's existence and vision in the realm of modernism. The association of modernism with the nation-state structure has been a factor that increased the importance of nationalism in Turkish society. The acceptance of nationalism in Turkish society has led to a legitimate gain in its ability to be included among advanced civilizations.

Keywords: The Republican era, Turkish nationalism, nation-state, Turkish modernization, westernization

Paper Type: Research

¹Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, yozucetin@ahievran.edu.tr

²Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, bykaan@248gmail.com

Atf için (to cite): Özüçetin, Y. ve Karakaya, O. K. (2023). Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesinde milliyetçiliğin işlevi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(100. Yılında Cumhuriyet Özel Sayısı), 29-51.

Giriş

Milliyetçilik, bireylerin ortak bir düzlemde hareket etmelerini sağlamaya aracılık eden bir motivasyon unsurudur. Kültür, dil, sosyal değerler, manevî yönelimler, milliyetçiliğin temelini oluşturan bireyler topluluğunun, homojen ve organik bir şekilde ortak refleks gösterebildiği “millet bilincinin” paydaları olarak belirtilebilir. Milliyetçiliğin gündeme geliş şekillerindeki farklılıklar, milliyetçiliğin esnek bir tanımlamaya elverişli olduğunu da gösterebilmektedir. Bir milletin, bir başka millete karşı üstünlük kurma amacı güdüldükçe, bir diğerinde farklı etnik gruplar ve kültürler arasında bir kaynaştırma aracı olarak da kullanılabilir. Milliyetçilik üzerinde farklı tanımlamaların mümkün olması onun politik, kültürel, dilbilimsel ve sosyal bir kavram olduğunun işaretidir.

Arkeolog, yazar ve politikacı olan Remzi Oğuz Arık, milliyetçiliğe kaynak teşkil edecek hususları iki ayrı şekilde ele almıştır. Bu hususlar; statik unsur olarak ifade edilen ilkinde; vatan, dil, tarih gibi toplumların kimliklerine işaret eden ve şartlara bağlı bir şekilde mevcudiyetini koruyan; ikincisinde ise, milliyetçiliğin toplumlar üzerinde gerçekleştirmeyi hedeflediği dilek, amaç, iktisat birliktelikleri gibi dinamik unsurlardır (Arık, 1974, s. 6). Milliyetçiliğin, kapsamlı bir kavram olduğu ve dünya konjonktüründe harita üzerindeki sınırlarla olduğu gibi toplulukların kültürel sınırları için de belirleyici olduğu sonucuna varılmaktadır.

Milliyetçilik kavramı hakkında ele alınan tanımlamalara ek olarak “kimlik temelli bir işe kapanma” ifadesi üzerinde de durulması gerekmektedir (Leca, 1998, s. 7). Menfi bir değerlendirme olarak ele alındığında, milliyetçilik, diğer toplumlarla ayrışma neticesi beraberinde etnik bir çatışmaya sebep olabilir. Bu durum, aynı coğrafyayı paylaşan farklı etnik grupların “biz bilinci” ile hareket etmesine engeldir. Milliyetçilik hakkındaki bu menfi yönlendirme, milliyetçiliğin dışlayıcı ve ayrıştırıcı bir unsur olarak sayılmasına da yol açabilmektedir. Önemli olan mevcut ideolojilerin söz konusu toplumlara entegrasyonu ve bu entegre işleminin, toplumun salahiyyetine ne ölçüde katkıda bulunduğunun realite bağlamındaki karşılığıdır.

Milliyetçiliğin ortaya çıkışı noktasında sosyal bilimciler arasında bir anlaşmazlığın söz konusu olduğu milliyetçilik araştırmalarında göze çarpmaktadır. Modern kuramcılar, milliyetçiliğin köklerini ancak 18. Yüzyılın sonlarına kadar götürmekte, biraz daha esnek davrananlar ise Jean Jacques Rousseu ve İmmanuel Kant’a dayandırmaktadır (Leca, 1998, s. 11). Dünya konjonktüründe, ulusların öneminin artması, kendi kimliklerini marka etmek istemesi ve meşruiyetlerini kabul ettirme girişimlerinin, modernizmin bünyesinde barındırdığı sanayi, kültür, sanat, teknoloji vb. alanlarındaki ilerlemesine katkıda bulunduğu gözlemlenmektedir. Avrupa’nın hemen her yerinde 18. yüzyılın yükselen orta sınıfları, ahlakî ilkelere, insanların doğal hakları olduğuna, insanlığın doğal bir şekilde ilerlediğine dair genel bir inanç besliyordu. İlerleme kavramıyla simgelenen daha iyi bir gelecek, nihaî olarak gerçekleşebileceğine tam anlamıyla güvenerek mücadele edilebilecek bir ideal olarak görülüyordu. Ancak 19. Yüzyıl’dan sonra, tüm insanlığa hitap eden hümanist ve ahlakî ideal ve değerler yerlerini, idealize edilmiş vatan ve millet fikrini her tür genel idealin üstünde gören milliyetçi ideallere bıraktılar (Maksudyan, 2016, s.30). Marcel Mauss, modernizmi ana akım olarak kabul eden ulusçuluk hakkında, “...*maddi ve manevi bakımdan bütünleşmiş, sürekli ve istikrarlı bir merkezi iktidar olan, sınırları belirli, bilinçli olarak bir devlete ve onun yasalarına bağlı sakinlerin kültür, zihniyet ve ahlak açısından görece bir birliğe sahip olduğu bir toplum...*” ifadelerine yer vermiştir (Leca, 1998, s. 13).

Türkçülüğün, bağımsız olarak ulus devletinin inşasına doğrudan katkı sağladığı söylenebilir. Yenilik hareketleri, batılılaşmak, muasırlaşmak, modernleşmek başlıkları altından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Hürriyet, muasırlaşmak, modernleşmek, Türkleşmek gibi ifadeler, yeni Türk devletinin fikrî temellerini oluşturan mihenk taşları hükmünde olduğu düşünülmektedir. Yusuf Akçura’nın “Üç Tarz-ı Siyaset” adlı eserinde “millî meseleler üzerine yeterince düşünmemek” şikâyeti ve devamında şuuraltı millî duyguların adeta küllenmiş bir

halde bulunduğunu söyleyerek millî ve Türklük şuurunun bu zamana kadar Türklükle anılmayan Türk milleti için temel bir dinamik olduğuna işaret ettiği gözlemlenmektedir (Akçura, 1976, s.33-34).

Geleneklerine bağlı bir topluluğun, düzeltilmesinin iyileştirilmesinin oldukça güç olduğunu ve bunun olağanüstü bir çabayla gerçekleştirilebileceğini anlatan bir yazıda; Türklük-Modernleşme ilişkisi bağlamında Brezilya’da “Careta” Dergisinde “Türkiye’de Yenilik Hareketleri” başlığı altında yayınlanan bir yazıda olağan üstü bir adam diye belirtilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk için denilenler şu şekildedir:

“Türkiye, yabancı etkilenmelerden kaçamamıştı; ancak bu etkilenme, geleneklerine çok bağlı bir ülkede yavaşça ve karışmadan gerçekleşir, okyanus sularına karışmayan deniz akıntıları gibi. Birdenbire, Genç Türklerin tarafından olağanüstü bir adam ortaya çıktı: Mustafa Kemal, daha da Türkleşmek için Atatürk adını aldı. Ancak vatanını modernleştirmeye istekliydi. Dışarıdan hoş bir görünümü olan genç, cesur, zeki ve girişimci biri olarak, doğal olarak haklarıyla ele geçirdiği güce sahipti, çünkü o nadir görülen bir insan ırkının üyesiydi ki herkes onu hemen bir lider olarak tanı” (TDA 512.2624.17930.1. (2)).

1. Yöntem

Arşiv malzemesine, süreli yayınlara ve telif-tetkik eserlere dayalı hazırlanmış olan araştırmada, amacı evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamak, kişileri, durumları veya olayları tam ve doğru olarak betimlemek olan model esas alınmış, milliyetçiliğin, Türk milletinin yeni dünya düzeni içerisinde var olabilmesinin anahtarı olduğu tetkike tâbi tutulmuştur. Araştırmada, Türk modernleşmesi bağlamında milliyetçiliğin, Türk toplumundaki karşılığı incelenmiş, millî bir kimlikle hareket edilerek, henüz dönüşüme hazır olmayan bir toplulukta, Atatürk tarafından gerçekleştirilen yenilik hareketleri ve modernizmin yerleştirildiği zemin irdelenmiştir.

2. Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesinin Zemini

Devletlerin kendi organlarını, hukuk düzenini, politikalarını ve fikirlerini güncellemeleri bu sayede etkin bir devlet statüsü konumunda kalabilmeyi hedefledikleri görülür. Osmanlı’nın kuruluşundan itibaren 16. Yüzyılın ortalarına kadar devam eden gelişme ihtiyacı, bu tarihten itibaren yerini artık “mevcudu muhafaza” gayretine bırakacaktır. Osmanlı için bunun yegâne sebebi, “kendi kendine yeterli olma”, “en ileri düzeye ulaşmış olma” yanılığısıyla izah edilebilir. Bu düşüncelerin hâkim olduğu Osmanlı bürokratik yapısı, artık “değişme” ihtiyacının yerine “muhafaza etme” gayretine düşecektir. Bu gayret ise, Osmanlı toplum yapısını durağanlaştıracak ve değişmeye karşı korumacı, gelenekçi bir yapının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu gelenekçi ve korumacı yapı, Osmanlı müesseselerinin bozulmasına yol açmış, dönemin aydınları ise mevcut kurumların eski halinin ihyasıyla bu durumun çözümleneceğini düşünmüşlerdir. Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıla kadar yaptığı yenilikçi hareketlerin geneli askerî alanda gerçekleşmiştir. Dünyadaki siyasî ve ekonomik gelişmelerin gerisinde kalan Osmanlı Devleti, kendi merkezî yönetimini güçlendirme amacıyla Avrupaî kaynaklara başvurmuştur. Osmanlı toplumunun kendi entelektüelini çıkarmasının kolay olmaması, yeniliklere karşı tutucu bir tavır sergilemesi, ulemânın çoğu zaman yeniliklerin karşısında durması, devletin ve toplumun gelişmesinin önünde engel teşkil etmiştir (Beşirli, 1999, s. 133). Osmanlı toplumunun Müslüman ve daha çok dinî karakterli bir toplum olması dolayısıyla Batı kaynaklı yeniliklere karşı direnç göstermiştir. Buna bağlı olarak yöneticilerin birçok kez, eskinin tatbiki eğilimleri içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. 19. Yüzyılda II. Mahmut’un yapmış olduğu islahatlar, toplum tarafından yabancılaşmak olarak yorumlanmış, bunu uygulayana da uygulamanın kendisine de tepkilerin doğmasına neden olmuştur. Toplum yeni dinamikleri benimsemekte güçlük çekse de modernizmin önü tıkanamamıştır. Tanzimat reformlarının batılı tarzda, kültür, sosyal ve eğitim alanındaki gelişmeleri neticesinde Mustafa Reşit Paşa gibi eski-yeni kavgasına neden olan, entelektüel, muhalif elitler doğmuştur. Toplumdaki “istemzükçülerin” nitelikli bir karşı çıkışı görülmemektedir. Buna bağlı olarak da

aydın sınıfın hareket alanının genişlediği ifade edilebilir. Modern bir Müslüman olarak adlandırılan Ahmet Cevdet Paşa, hukuk alanındaki eksiklikler ve yenilenme ihtiyacı temelinde, modernizm ve gelenekselciliği harmanlayarak “Mecelle” yi oluşturmuştur. Temelde askerî alanla sınırlı kalan daha sonra devletin hemen hemen her kademesinde aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenen modernist hareketler, Osmanlı Devleti için mevcudiyetini koruma gerekçesine dayanmaktadır. 20. Yüzyılın başlarında batılılaşma ekseninde modernizmin topluma aktarılması noktasındaki elitlerin tutumu, modernleşmenin sadece kendileri gibi olabilen kimseler tarafından tatbik edilebileceği yönünde bir yanlılığı oluşturmuştur. Eski-yeni, geleneksel-modern, doğulu-batılı gibi çatışmaların, toplumu kutuplaştırdığı, ortaya çıkan bu gerilim atmosferinde ifade edilen terimlerin kavramsallaşmadığı ve müstakil olarak değerlendirilmesini geciktirdiği söylenebilir (Beşirli, 1999, s. 136).

Zorunlu bir nitelik taşıyan modernizm, toplum için sancılı olsa da devlet için bir gereklilik olduğu bir gerçektir. Fransız İhtilali göz önüne alındığında, kilisenin toplumdaki etkisinin, toplum içinde karşılık bulamaması ve bunu değiştirmek istemesi, seküler, modernist bir sosyal tabaka oluşumu tesis ettiği bilinmektedir. Buna bağlı olarak Osmanlı’daki modernist hamlelerin tavandan tabana doğru bir ivmeyle hareket etmesi, istenilen sonucun alınmaması ya da geç alınması gibi sorunlar yaratmıştır. Pozitif anlamda aynı toplumsal olayın eşitlik, hürriyet ve özgürlük gibi kavramları harekete geçirmesiyle bireylerin birtakım duygularının alevlenmesine katkı sağlamıştır. Öyle ki, Osmanlı ordusundaki küçük, orta ve yüksek rütbeli birçok subayın okuma yazma bilmediği malumdur. Duyguları alevlendirmesiyle birlikte, en temel eğitimden bile yoksun kimseler için modernizmin zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır (Atay, 2021, s. 32).

Londra, Viyana, Paris, Berlin gibi Avrupa’nın önemli merkezlerinde eğitim almış olan aydınların Osmanlı’daki eksiklikleri tespiti ve toplumsal olarak kalkınma hedefleri doğrultusundaki raporları, geri kalmışlık kompleksinden sıyrılma çabasıdır. Geri kalmışlık düşüncesinin Osmanlı idaresinde kendisini göstermesinde en büyük faktörün savaşlarda istenilen başarıların elde edilmemesi ve toprak kaybı olduğu gösterilebilir.

3. Türk Milliyetçiliğinin Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Osmanlı Devleti, çok uluslu bir yapıyı muhafaza etmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti bünyesindeki etnik farklılıkları bir arada tutabilme gayesiyle İslam’ın da bir öngörüsü olan “ümme kimliğini” müstakil bir millet olma şuurunun önüne almıştır. Bu süreçte Osmanlı Türklerinin, devletin Türk özelliğini korumak adına yapabildikleri en önemli koruyucu tavır imparatorluğun resmi dilini Türkçe olarak muhafaza etmiş olmalarıdır (Türkdoğan, 2005, s.268-269).

Osmanlı toprakları içerisinde yaşayan azınlık gruplar (Bulgarlar, Slavlar, Gürcüler, Sırp) halkın unsurlarından sayılmıştır (Ertuğrul, 1998, s. 26). Hukukî, sosyal ya da temel hak ve özgürlükleri konusunda kendilerine gereken özen gösterilmiş olsa da Fransız İhtilali’nin beraberinde getirdiği her ulusun devletini kurabilmesi ayrıcalığı düşüncesi, kendilerini daha cüretkâr bir hâle getirmiştir. Farklı inanç ve etnik grubun bir arada yaşayabilmesi sebebiyle homojen olan Osmanlı toplumunu, işlevsel bağlamda heterojen bir konuma sürüklenmiştir. Buna rağmen yeterli gelmeyip Tanzimat Fermanı’nın daha okunduğu esnada bile Fener Rum Patriği’nin vaad edilenleri yeterli bulmayıp itiraz ettiği görülmektedir. Mustafa Reşit Paşa ve arkadaşları tarafından, denge oluşturma çabalarının nihaî anlamda sonuç vermediği ve daha fazlasının beklenilmesine yol açtığı görülmektedir (Ertuğrul, 1998, s. 84). Söz konusu olan gayrimüslim unsurlar için yapılan düzenlemeler, Osmanlı Devleti’ni siyasî anlamda dış müdahalelere açık duruma getirmiştir.

Sürecin, Müslüman ve Gayrimüslimlerin eşit olduğunu gösteren Islahat Fermanı’nın yayınlanması ile son bulduğu bilinmektedir. Bahsi geçen fermanlar, Gayrimüslimler üzerinde birtakım hukukî düzenlemeyle sınırlı kalmamış, dolaylı yoldan da olsa bir itiraz

mekanizmasının devreye girmesine katkı sağlamıştır. Gayrimüslimlerin kendi varlıklarını açıkça ilan etmeleri ve çeşitli taleplerde bulunmaları, toplumun “Türk” olarak farkındalığını arttıran bir etmendir. Tanzimat Dönemi’ndeki Türkçülük algısı kültürel bir aksiyon olarak sınırlı kalmıştır. Türk aksiyonunun varlığının toplum içerisinde de daha fazla hissedilmesi için yine Mustafa Reşit Paşa tarafından “Kavaid-i Osmanî” isminde dildeki Türkçe unsurların geliştirilmesi ve dilin sadeleştirilmesine yönelik çalışma yapılmıştır (Levend, 1971, s. 81; Orkun, 1977, s. 52; Özüçetin, 2002, s. 10). Ortaya atılan fikirlerden Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük, uygulanabilirlik ve gerçekçilik bakımından ön planda olmuştur. Osmanlıcılık fikrinin daha birleştirici olduğu düşünülmüştür. İhtilalin neden olduğu atmosferde azınlıkların tutumları bu fikri uygulanabilir olmaktan çıkarmıştır. Bu bakımdan Türkçülük hem siyasi hem de toplumsal olarak yararlı görülmüştür. İbrahim Şinasi, Ziya Paşa’nın dilde sadeleştirme çabaları, Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa, Ali Suavi, Namık Kemal gibi isimler İslamî ve Osmanî bir anlayış ekseninde de olsa Türklük fikrine, çeviri, sadeleştirme, sözlük gibi eserlerle katkıda buldukları görülmektedir (Mardin, 1985, s. 1701; Kuran, 1986, s.10-11; Özüçetin, 2002, s. 11). Mevcut durumda, Türkçülük fikrinin yaygınlaşması ve hâkimiyeti kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Meşrutiyet Dönemi’nin beraberinde getirdiği hürriyet teması, 1913 yılı itibarıyla İttihat ve Terakki’nin yönetime sahip olması, Türkçülük fikirlerinin esas alınmasına sebep olmuştur (Özüçetin, 2002, s. 14). Osmanlı’nın Balkan Savaşları’nda almış olduğu mağlubiyetler ve bölgedeki Gayrimüslimlerin kendi bağımsızlıklarını elde etmesi, Türkçülüğün gerekliliğini vurgulamaktadır (Sarıncay, 1994, s.75-76).

Milliyetçiliğin hâkim ideoloji olmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti’ndeki toprak kayıplarıyla ve toplumsal eşitsizliklerle baş edilemeyecek duruma gelmiştir. Balkanlar’da kendini gösteren meseleler, “Şark Meselesi” olarak adlandırılan, başta Arap milliyetçiliği olmak üzere farklı etnik ve dinî grupların, milliyetçiliğin etkisiyle bağımsızlık taleplerinin kendini gösterdiği, devletin bütünlüğüne aykırı durumla devam ettiği görülmektedir. Bu durum İslamcılık fikrinin uygulama sahasında karşılık bulamadığının göstergesidir. Türkçülük ideolojisinin hem mevcut dönemde hem de sonrası Millî Mücadele Dönemi’nde hâkim ideoloji olarak kabul edilmesi, bir mecburiyeti ifade ettiği gibi, toplum için de ortak bir motivasyon aracı olduğu anlaşılmaktadır.

İsviçre, Almanya, Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde eğitim alan Genç Türkler, milliyetçiliğin favori bir şekilde gündemde olduğu sırada “*mevcudiyeti içtimaiyesi Osmanlı namı siyasi adı altında ezilegelen Türklükte bir vicdan-ı millîye uyandırmak*” düsturundan hareketle, Lozan, Cenevre, Paris, Nöşatel ve Berlin’de “Türk Yurdu” adındaki derneği faaliyete geçirmişlerdir (Özüçetin, 2002, s. 18). Vicdan-ı millî olarak ifade ettikleri Türklük bilincine yönelik atıfta, hareketin fikirsellik yönünün dışında, duygusal tarafını da vurgulayarak ideolojik bir örgütlenme durumunun söz konusu olduğu görülmektedir. Türkçülük mefkuresinin günden güne daha yaygın hâle gelmesiyle birlikte 20 Haziran 1911’de Ahmet Ferid, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Dr. Fuad Sabit gibi isimlerin öncülüğüyle birlikte Türk Ocakları kurulmuştur (Hekimoğlu, 2017, s. 42). Türk Ocağı’nın faaliyete geçmesiyle birlikte, Türklük fikrine sahip olan kişiler ve oluşumlar tek çatı altında birleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece Türkçülüğün etki ve yayılım alanının genişlemesiyle propaganda daha aktif bir hâle getirilmiştir. Ele alınan dönemdeki Türk aydınının bir prototipleri, modernleşme hareketlerinin sonraki süreçlerde Millî Mücadele’ye kadar uzanacak gerçek Türk aydınının tesisinde kilit rol oynamıştır.

4. Ulusal Kimlik İnşasında ve Toplumsal Dönüşümde Türk Milliyetçiliği

Farklılıklarıyla birlikte zengin bir ülke görünümü veren Osmanlı Devleti’nin, sonraki süreçlerde yaşanan krizler, çeşitli fikir akımları, yanlış devlet politikaları gibi hususlarla yıpranmış olduğu bilinmekteydi. Osmanlı Devleti’nde bu kozmopolit yapısında, toplumu ortak bir paydada tutabilmek de günden güne güç bir husus haline gelmekteydi. Osmanlı toplumunun millet olarak hareket edememesi bir kimlik problemine yol açmıştır. Temelde Osmanlı halkının karşılaştığı problemlerin aidiyet bilincindeki noksanlıktan kaynağını aldığı görülmektedir.

İttihat ve Terakki ile birlikte Türkçülüğün hâkim olmaya başlaması, toplumun öz kimliğini benimsemesi noktasında kritik bir öneme sahiptir.

Modern bir toplumun sosyolojik olarak karşılığı “köklü sosyal bir değişme” olarak tarif edilebilir. Bu bağlamda hali hazırdaki tarıma dayalı olan Türk toplumunun sanayileşmesi anlamına gelmekteydi (Çelebi, 2017, s. 11). Mustafa Kemal, Türk milletinden hareketle modern ve millî bir parolayla kurtuluşu hedeflemekte, modernizmi ve milliyetçiliği, I. Dünya Savaşı’ndan itibaren maddî ve manevî anlamda son derece yıpratılmış, işgal altında olan ve paylaşılmış bir ülkenin yeniden bağımsızlığını sağlayacağı bir olgu olarak görmekteydi. Mustafa Kemal’in bunu yapmayı istediği dönemde kendisinin muvaffak olmayacağı yönünde bir muhalefet durumunun da söz konusu olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Millî Mücadele’nin önemli isimlerinden İsmet Paşa ve Refet Paşa gibi isimler dahi Amerikan mandası altına girmeyi “ehven-i şer” olarak değerlendirmişler, Anadolu’nun merkeze alınarak, toplumla birlikte bir direnişin mümkün ve gerçekçi olmadığı yönünde ifadelere yer vermişlerdir (Dindar, 2014, s. 17). Bakıldığında, milliyetçilik ve modernizm temelinde toplumsal bir hareketin gerçekleşebilmesi için zeminin müsait olmasına ve toplumdaki yeni elitlerin de Türkçü düşünce etrafında birleşmesine rağmen, Anadolu temelli bir halk direnişinin mümkün olarak ele alınmaması, Mustafa Kemal Paşa’nın üstlendiği sorumluluğun derecesini arttırmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun’a çıkmasıyla başlattığı ulusal hareketin, güçlkle de olsa gerçekleştirilebileceğini göstermiştir. 22 Haziran 1919’da yayımlanmak üzere Amasya Tamimi’nde “*Millet bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır*” (Cebesoy, 2000, s 93-94). 23 Temmuz 1919’da Erzurum Kongresi’nin açılışında milletin kaderine egemen olacak bir millî iradenin ancak Anadolu’dan doğabileceğini, aynı şekilde gücünü millî iradeden alacak, millî bir teşkilatlanmanın gerekliliği anlamına gelen “*Millî gücü faal ve millî iradeyi hâkim kılmak temel ilkedir*” (Cebesoy, 2000, s 93-94; Dindar, 2014, s. 21) cümlelerini yazdırmıştır.

Mustafa Kemal’in çalışmaları, Millî Mücadele’nin hedeflerini, ilkelerini ve nihaî anlamda varmak istediği noktaları göstermektedir. Toplumun, Millî Mücadele’ye kadar pasif olmasına karşın Mustafa Kemal, her söyleminde ve hareketinde, milletin değerine değinmekte, Türk milletinin fikrî ve fiziksel mücadelenin ortağı olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’ne giden yolda yeni devletin temeli, çoğunlukla kurucu unsur Türkler tarafından atılmıştır. Millî Mücadele’yi gerçekleştiren kadroda büyük ölçüde “Türk” şuur ve kimliği mevcuttur. Misâk-ı Millî adında Türk milletinin çıkarlarını, ulusal sınırlarını hedefleyen bir idealin ortaya konulduğu görülmektedir. Kendisine biçilenden fazlasına ses çıkaramayan bir toplumdaki, hak ve sorumlulukları olduğu öğretilen bir “vatandaş” profili hedeflenmiştir. Vatandaş, Türk milleti olarak isimlendirilmiştir. Türk milleti ifadesinde sadece etnik olarak Türk ırkına mensup olanlar kastedilmemekle birlikte, Misâk-ı Millî kapsamındaki tüm yurttaşlar Türk olarak adlandırılmıştır. Ortak bir zeminde toplumun tamamını tanımlayabilecek bir sıfat olması, aynı kültür, dil, inanç birlikteliği içerisinde olunmasıyla adlandırılabilir en uygun ve en kapsayıcı ifade olduğu düşünülmektedir. Daha sonra 1924 Anayasası ile birlikte vatandaşlık tanımı içerisinde yerleştirildiği görülmektedir.

Milliyetçiliğin hâkim ideoloji olması ve halk tarafından da benimsenmesi nihayetinde, bu idealin resmîleştirilmesi ve üst merci olarak kabul görmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi açılmış ve hâkimiyetin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve meclisin üzerinde hiçbir kuvvetin bulunmadığı kabul edilerek, millî irade esas kılınmış ve demokratik hayata geçiş sağlanmıştır (Dindar, 2014, s. 21). Demokrasinin gerekliliği olarak ise, ulusların kendi geleceklerini, kendilerinin tayin ve emanet edecekleri meclis ve hükûmetlere bırakma istediğinin daha insanî olduğu düşünülmektedir (Tosun, 2003, s. 835). Millî egemenliğe dayanan, demokratik, modern, hukuk devletinin, insanî değerler kapsamında alternatif yönetim şekillerine kıyasla daha âli görülmesi, vatandaş kimliğine kavuşan Türk milleti için de uygun bir formüldür. Müstakil olarak kendi devletlerini oluşturamamış Türk boyları vardır (Tatar, Yakut Türkleri vs.). Bu topluluklar kendi siyasi

teşkilatlanmalarını oluşturamadıkları ve bu doğrultuda devlet olmadıkları için millet olamamışlardır (Durgun, 2019, s. 15). Milli Mücadele’de Anadolu’nun merkezî hareket noktası olarak tercih edilmesinin, Türkiye’deki Türk milliyetçiliğinin siyasî organizasyonunu sağlayabilmiş olması, milliyetçiliğin fikir ve pratikte karşılığının bulunmasındandır. 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyetle birlikte Türklük mefkuresi, kendi millî devletini inşa etme başarısını göstermiştir. Mustafa Kemal, siyasî ve askerî anlamda vermiş olduğu mücadelelerin daha anlamlı olabilmesi, kökleşebilmesi ve Türkleşebilmesi amacıyla birtakım inkılaplar yapmıştır. Türkçülüğün başarılı olabilmesi ve insan hayatındaki rolü itibariyle maddî bir temele oturtulması gerekmektedir. Yusuf Akçura, milliyetin bir arzudan değil nesil ve kan kökenli olduğunu ifade etmiştir. Akçura, “Ben Müslüman ve Türküm” diyerek Türkçülüğün kendine göre temelini ortaya koymuş, dildeki Arapça ve Farsça kelimelerin atılarak yerine öz itibariyle Türkçe kelimelerin yerleştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Akçura, 1978, s.24-25; Durgun, 2019, s. 40). Verilen örnekten hareketle, Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen inkılaplarla, millî bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti’nde fikirler somut platforma taşınmıştır.

Gazi Mustafa Kemal’in kurucusu olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası, 1931 yılı parti programında millet tanımına yönelik açıklamasında: “*Dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve içtimaî heyet*” ifadesine yer vermiştir (C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, 1931, s. 30). Gazi Mustafa Kemal’in Afet Hanım’a hazırlattığı “Medeni Bilgiler” adlı eserde “*Zengin bir geçmiş mirasa sahip olan, birlikte yaşama konusunda arzu ve samimiyet duyan, iradeleri ortak ve sahip olunan mirası korumak gayesi olan insanların birleşiminden oluşan topluluğa millet denir*” ifadesine yer vermiştir. Bir diğer tanımlamada ise, “*Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir*” (Atatürk, 2010, s. 40), ifadeyle milletin kurucu yönüne atıfta bulunulmuştur (Sarısamani; Zorbacı, 2023, s. 101). Milletin tanımını yapıp kimliğini tayin etmek ve daha sonrasında o kimliğin gelişimi için yapılan adımlar ele alındığında, Akçura’nın ortaya koyduğu idealde Türk dilindeki yabancı unsurların dilden atılması, eğitim ve kültür alanındaki reformlar (laik ve çağdaş eğitim sistemi, eğitimde cinsiyet eşitliğini sağlanması, Türk tarihinin araştırılması, Türk Tarih ve Dil kurumlarının kurulması vs.), hukuk alanındaki düzenlemeler (Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu), iktisadî ve sosyal alandaki reformların her birinde milliyetçiliğin temel alınarak, toplumda kurumsallaştırılması ve meşrulaştırılması hedeflenmiştir. Millî Mücadele başarısı, doğru teşkilatlanma, toplumu sosyolojik temelde değerlendirme, çağa uygun, modern ve laik eylemlerle karşılığını bulmuştur.

5. Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinde Atatürkçü İdeoloji

Gazi Mustafa Kemal’in Atatürk olması, aidiyetini ve kimliğini tescilleyen bir durumdur. Atatürk, milletle verdiği mücadeleye inanmış ve onlar üzerinde de bir güven ortamı tesis etmeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak onun “hatvei salahın tevkifi³ ve yarım tedbirlerle” yetinilmesinin doğru ve anlaşılır olmadığına dikkat çektiği görülmektedir. Millî emellere aykırı tutum içerisinde bulunan birtakım kimseler için müteessir olduğunu ve meşru hukukunu tanıtmak ve mukadderatını “emin ve ehil” ellerde görmek kararında sabit olduğu gözlemlenmektedir (Akşin, 2021, s. 8). Atatürk’ün tesis ettiği düzenin içerisinde milleti merkezî bir konuma getirmiş olması, onun ulusal olarak nitelendirdiği mücadelenin, devletleşme sürecinde de aynı kaynaklardan istikrarlı bir şekilde beslendiğini göstermektedir.

Atatürk, bir sözünde şu ifadelere yer vermektedir: “*Devlet ve fert birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır.*” Burada fert ifadesine yer verilmiş olması da önemli bir husustur. Zira herhangi bir ırka ya da dinî gruba yönelik herhangi bir atıf yoktur. Doğrudan fert ele alınarak, devletle arasındaki ilişkiye değinilmiş olup eşitlik temasının ön plana çıktığı görülmektedir. Toplumun vurgulanması ise bir başka çıkarım noktasıdır. Devlet ve fert

³Yanılığların düzeltilmesi.

arasındaki ilişkiden hareketle, fertlerin bütününe devleti oluşturan bir element olarak görüldüğünden bahsedilebilir (Türkdoğan, 1982, s. 26).

Yeni millî devletin tam bağımsızlığı adına, modernizm merkezli hareket etmesinin elzem olduğunu birçok yerde ifade eden Atatürk, geçmiş alışkanlıklar ve dinamiklerle kültürel düzeyde bir bağlılığı öngördüğü ve istediği ifade edilebilir. Buna gerekçe olarak da Sina Akşin'in padişah Vahdettin'le ilgili, Vahdettin'in kendi otoritesi için meşrutiyetçi-ulusçu hareketler karşısında, halk karşısındaki nüfuzunu arttırabilmesi amacıyla halkın dinsel yönüne hitap ettiğini söylemektedir. Bu durum ise, İtilaf devletlerinin Müslümanlar üzerindeki manevî gücü, kendi çıkarları doğrultusunda evriltilmesi kaydıyla hoşlarına giden bir politika olduğu söylenebilir (Akşin, 2021, s. 77). Müslümanların manevî eğilimleri üzerine kurgulanan siyasî örgütlenmelerin, esasında kendilerinin aleyhinde bir gelişme olduğu, Atatürk'ün ise gerçekleştirilen inkılaplarla, Türk milletinin maddî ve manevî tarafının birtakım güçler tarafından kullanılmasına engel olma amacı taşıdığı görülmektedir. Atatürkçü ideolojinin toplumun temeline yerleşmesiyle birlikte, herhangi bir propaganda ya da sömürülme hareketine karşı toplum bilinçlendirilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi ilk yıllarının milliyetçi bir ekseninde teşkilatlanması, Atatürk'ün bireysel siyasî anlayışının, kararlılığının, gerçekçiliğinin ve muhakeme gücünün neticesinde meydana gelmiştir. Zira kendisi, İtilaf devletlerinin Sevr gibi ülkenin yok oluşu anlamında bir antlaşmayla geleceklerini, padişahın buna karşı direnç gösteremeyeceğini ve bu minvalde ortaya çıkacak demokratik-ulusçu hareketlerin İtilaf devletlerince engellenmek isteneceğini öngörmüştür (Akşin, 2021, s. 446). Bu öngörülere rağmen gerçekleştirilen Millî Mücadele, millî devleti inşa etmekle nihayet bulmuştur. Cumhuriyet, topluluğuna sağladığı birey olma hürriyetiyle hayatlarında birçok noktada değişiklik sağlamıştır. Vatan kavramı Namık Kemal öncülüğünde toplumun literatüründe yer tutmaya başlasa da gerçek karşılığını Türkiye Cumhuriyeti ile bulmuştur. Toprak eğer ki padişahın malı olarak kabul edilirse, o toprak uğruna mücadele eden kişi, padişahın malını korumak üzere ölmüş olacaktır. Cumhuriyetle birlikte hem kişilerin uğruna mücadele edecekleri, yaşayacakları ya da ölecekleri vatan kavramı daha belirgin ve içselleştirilebilir hâle gelebilecektir (Akşin, 2017, s. 345). Atatürk'ün burada başardığı düşünülen şey, şeyhlik ve ağalık sistemi içerisinde bulunan monarşik sistemin üyeleri olan "kullardan", Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşruî zemininde varlık gösterebilen "vatandaşlara" olan geçiştir.

Atatürkçü ideoloji, varlık sahasından silinmeye çalışılan bir milleti, bilimsel ve çağdaş metotlarla ayağa kaldırma idealidir. Atatürkçü ideoloji, sadece gününü kurtaran bir can simidi hükmünde değil, aynı zamanda yarınlarını inşa edebilecek bir fikir sistemi üzerine kurulmuştur. Atatürk, aşamalı bir şekilde toplumun mevcut seviyesi ve imkânlarını göz önünde tutup önce egemenliği kendilerine teslim edip, daha sonra bunu bir kültür olarak benimsemelerine kadar gerekli detaylar üzerinde eğilip, doğru zamanda bunu tatbik etmiştir. Atatürkçü ideolojinin, bir düşünce sistemi olması ve bilimsellikle örtüşmesi sadece Türkiye'de uygulanabilirliği değil aynı zamanda kalkınma aşamasında olan milletleri de doğrudan ilgilendirdiği görülmektedir (Kaynar, 1986, s. 89; Özüçetin, 2005, s. 61).

Atatürk'ün vatan, hürriyet gibi kavramlarla büyümesi, idealleri doğrultusunda inatçı ve kararlı olması, kendi çıkarlarını âli menfaatlerin gerisinde tutabilecek erdemi sunabilmesi düşünüldüğünde, ortaya koyduğu fikir ve eylemler bir ideali temsil etmektedir. Türk milletinin ihtiyaçlarını tespit etmesi ve gerekçeleri doğrultusundaki hareketleri, Atatürkçü ideoloji ifadesinin, millî bir ideoloji olduğunu göstermektedir (Özüçetin, 2005, s. 61; Koca, 1983, s.7 - 13). Millî ve aynı zamanda modern ideoloji ile Türk milletinin uyumlu olduğu da ifade edilebilir. Türk milletinin modernizme uyum sağlayamayacağı yönündeki ithamların, Türk milletini geri kalmışlığa itmek ve demokratik hareketiyle yükselişinin önüne engel koymak amacı taşıdığı görülmektedir. Bu sebeptendir ki Atatürk'ün bilhassa çağdaşlık ve modernizm üzerinde durarak, Türk milleti üzerinden yapılan algı operasyonlarına karşı koyma çabası içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Atatürkçü ideoloji, Türkiye'nin istiklal ve hürriyetinin bir sembolüdür. Bu ideoloji, hiçbir siyasî parti ya da zümreye ait olmamakla birlikte milletin geneline hitap edilen ve milletin genelince ortak değer olarak benimsenecek bir kavram olarak değerlendirilebilir. Türk milleti için çağdaş prensipler gereğince daima ilerleyişini ve yükselişini ifade eden bir olgu olarak gösterilmesinde bir beis görülmemektedir (Özüçetin, 2005, s. 62). Toplumun ihtiyaçlarının, sürekli değişen ve gelişen dünya konjonktüründe aynı şekilde yenilenmesi ve gelişmesi beklenmektedir. Türk toplumu için de aynı ihtiyacın kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda daima artması söz konusudur. İhtiyaçların artması ve beklenti içerisinde olunmasıyla bir topluluğun gelişmesi mümkün görülmektedir. Aksi taktirde yerinde sayan, yönetilen ve geride kalmış bir millet olmaya mahkûmdur.

Atatürkçü ideolojisinin, Türk dili ve tarihiyle ilgili çalışmalara ağırlık vermesi, milliyetçiliğin belirleyici bir rol alması neticesinde gerçekleşmiştir. Bu çalışmalar, Türk toplumu adına kendi dili ve tarihiyle ilgili bilgilendirilmesi, kendi entelektüelini yaratma idealinden hareketle, dünya medeniyetleri içerisinde yer alabilmesi adına yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte, yeniden bir Türk milleti ve anayasal vatandaşlık çerçevesinde Türk tanımı yapılmıştır. Cumhuriyet idaresi, Türk dili ve kültürünü Türk milletini oluşturan temel esaslar olarak kabul etmiştir. Bu konuyla alakalı Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer,

“Çok zamanlar üç gün üç gece masası başından ayrılmasına engel olan hummalı çalışmasıyla meydana getirilen Türk tarihinin tamamlanması; Türk dilinin bütün lehçeleriyle ortaya çıkmasıyla ve istikrarıyla olacağı tereddütsüz kanaatidir ki, o Büyük Adam, bütün parasını tarih ve dil kurumlarına hasretmiş ve onun sevgili muhteremi, peyki Milli Şef İnönü de bu kurumları yüksek himayetlerine alarak kardeşinin hızına hız katmıştır. Evet Türk dili; Türk tarihini tamamlayacağı gibi Türk asalet kudem ve medeniyetini ispat edecek ve ana dil vasfını hakkıyla ihraz edecektir” (Der. Gürer, 2018, s. 388) ifadelerine yer vermiştir.

Atatürk, Balkan devletleriyle ilgili toplantı esnasında “*Karadeniz'in kuzey ve güney yollarıyla, binlerce yıl deniz dalgaları gibi birbiri ardınca gelip Balkanlara yerleşmiş olan insan yağınları başka başka adlar taşımış olmalarına rağmen, aslında bir beşikten çıkan ve damarlarında aynı kan dolaşan kardeş kavimlerden başka bir şey değillerdir*” (Hâkimiyet-i Milliye, 26. 08.1931) diyerek, Türk milletinin Orta Asya'dan geldiğini ve kökenli bir tarihi olduğunu vurgulamıştır. Medeniyeti, çağdaşlaşmayı, bağımsızlığı, bir bütün olarak kabul eden Atatürk'ün çizdiği istikameti benimsemek, kendi geleceğini kendi tayin eden ve dayatılanları reddetme kabiliyeti ve inancı gösteren bir millet için elzem hükmündedir. İstikbalini, vatan kavramına yüklenen kutsiyetle ve o kutsiyete olan bağlılıkla devam ettirecek olan Türk milleti için akıl ve bilim ekseninde umutlu bir gelecek öngörülebilmektedir.

6. Siyasal ve Kültürel Yenilenmede Türk Milliyetçiliği

Kavramsal olarak Türk milliyetçiliği, Türk milleti olarak adlandırılan Türkiye halklarının bütünü için yeni bir çağın açılması ve modern dünyaya entegrasyonu anlamına gelmektedir. Milliyetçiliğe bağlı bir şekilde gelişen ve organik olduğu düşünülen modernleşme hareketleri, toplumun bütününe ilgilendirip onların sosyal, iktisadî ve kültürel hayatları üzerinde çağdaş değişiklikleri, köklerinden de kopmadan, farkındalık düzeyinde sağlamaktadır.

Modernizm ve batılılaşma kavramlarının birbiriyle ilişkili olarak görülmesi, modernizmin sadece Batı'ya mahsus anlaşılması bir yanılgıdan ibarettir. Teknoloji ve sanayiye duyulan gereksinimin dünya devletlerinin içerisinde varlığını sürdürebilmek için zorunluluk olarak algılanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin istikbali için bir yöntem olarak benimsenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti için benimsenen yöntem, milliyetçilik-modernizm-batılılaşma üçgeni içerisinde yer almaktadır. Sahip olunan ortak maziye karşı saygıyı barındırmakla birlikte, modernleşmenin ve bunu Türk milliyetçiliği ekseninde geliştirmenin de mümkün olduğu savunulmuştur. Türk medeniyetinin dünya medeniyetleri içerisinde geliştirilmeye muhtaç bir medeniyet haline

geldiği iddiası, temelde kendi medeniyetini küçümsemek ve ona değersizlik atfetmek için değil, bilhassa onun değerini koruyabilmek ve gelişime açık bir hâle getirebilmek içindir. Bu fikre bağlı olarak Yahya Kemal, Batı'dan kazanılan bilgi ve birikimin “Türkçe’ye, Türkiye’ye ve Türk milletine döndürerek” sözleriyle ifade etmiştir (Beyatlı, 1971, s.139; Çağlıyan, 2006, s. 87). Yahya Kemal’in de ifade ettiği üzere burada batılılaşmaya, Türk kültürünü asimile etmek anlamı değil, yenileyici ve kuvvetlendirici bir vizyon biçildiği gözlemlenmektedir. Bunu açıklığa kavuşturacak bir ifadede: “*Sahici modern adam, üç zaman içinde yaşamasını bilendir. Modernliği, bugüne münhasır olmadığı için devamlıdır. Geçmişi, bugünü ve yarını aynı liyakatla temsil eder. Modern olduğu kadar muhafazakâr, muhafazakâr olduğu kadar da inkılâpçıdır*” (Safa, 1999, s.114). Çoğu zaman belirtilen iki kavram arasında bir çatışma halinin varlığından bahsedilmektedir. Bir taraf gelenekselci addedilip gelişime kapalı tutulurken, diğer taraf ise, geçmişe duyulan yakınlığa karşı bağlılık duymamak ve millî olmamak iddialarına tâbi tutulmuştur. Oysa ki her iki tarafın da birbiriyle uyumlu olabileceği, Türk milletinin kendi medeniyetini geliştirmesi noktasında birlikteliğin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Toplumun sosyal yapısı zaman içerisinde değişikliklere ve şartlara göre şekillenebilir. Bununla birlikte toplumun muhafaza ettiği kendi öz değerlerinde de bir süreklilik durumu söz konusudur. Mustafa Kemal Atatürk’e göre kendisini Türk hissedeni herkes Türk’tür. Ancak sosyolojik manada hissiyata dayalı bu kabul, batıdan farklı olarak kültür birliğine dayalı olan anlayışı ifade eder. Bu tarz bir hissiyatta, her türlü boy, aşiret, kabile ve kavim asabiyetinin üstünde bir manevî ve kültürel mutabakat olan Türk milletine mensubiyet şuuru ön plânda yer almaktadır. Mustafa Kemal Atatürk Tanzimat’tan itibaren Batılılaşma çabası içerisinde kendi kimliğini unutmaya tehlikesi ile karşılaşmış bir milletin hafızasını yenilemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, medeniyetin teknik, kültürün ise vicdan olduğu kanaatini ileri sürmekte, milletlerarası olması sebebiyle medeniyetin ithal edilebileceğini ancak, vicdanın millî olması sebebiyle alınamayacağını belirtmektedir (Baltacıoğlu 1965, s.7). Millî kişiliğin, toplum için benimsenmesi gerekmektedir. Atatürk de modernleşme amacına hizmet etmesi için Batılı inkılapları, temelde millî olan değerlerin asimile olmasına değil, bu yolla geliştirilmesine ve Türklük mefkuresinin, modernizmle özdeşleştirilmesini hesaplamıştır.

Devlet ve fert arasında bir uyum yakalamaya çalışan Atatürk, Batılı devletlerin de yaptıkları gibi, halkının çıkarlarını ön planda tutup onları devletin yönetiminin bir parçası haline getirip siyasî ve kültürel bir özdeşleştirme çabası verdiği anlaşılmaktadır. Atatürk’ün halk üzerinde gerçekleştirmek istediği hedeflerinden biri halkı eğiterek bilgili kılmak ve bütün halkı eğitimde aydın olarak yetiştirmek (Türkdoğan, 1982, s. 24). Böylece halk üzerinden gerçekleştirilmek istenilen idealle, toplumun eğitim düzeyine yönelik katkının, kültürel ve siyasal bağlamda gelişimine katkı amaçlanmıştır. Fert ve devlet arasındaki ilişkinin, doğal bir bağ olduğuna ve soyut anlamlarla sınırlandırılmasına da karşı çıkılmaktadır. Toplumun fertler bütünü olarak ortak çıkarları doğrultusunda yönlendirilmesi gerekmektedir. Öyle ki Atatürk, devletin tanımı için fertlerin bütünlüğüyle teşekkül etmiş bir millettir demiştir (Türkdoğan, 1982, s. 26). Modernizm ve batılılaşma, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilerlemesi ve kalkınmasına hizmet etmesi ve Türk milletinin kimliğine hâkim olmasıyla birlikte, ona uyanı analiz edebilme ayırt ediciliğine sahip olması neticesinde tatbik edilmiştir. Atatürk, Türk milletinin rüşüne ve demokratik anlayışına yönelik yapmış olduğu bir açıklamada:

“Sayın arkadaşlar, önemli ve dünya çapında olağanüstü olaylar karşısında saygıdeğer milletimizin gerçek uyanıklık ve göz açıklığına değerli bir belge olan Anayasamızın bazı maddelerini açıklığa kavuşturmak için özel kurulca yüce topluluğumuza teklif edilen yasa tasarısının kabulü dolayısıyla yeni Türkiye devletinin zaten dünyaca bilinen ve bilinmesi gereken niteliği milletlerarası tanınmış adıyla anıldı. Bunun tabii gereği olmak üzere bugüne kadar doğrudan doğruya meclisimizin başkanlığında bulundurduğunuz bu aciz arkadaşınıza yaptırdığınız görevi cumhurbaşkanı unvanıyla yine aynı arkadaşınıza yönelttiniz. Bu münasebetle şimdiye kadar tekrar tekrar hakkımda göstermiş bulduğunuz sevgi, içtenlik ve güveni bir kere daha göstermekle yüksek kadirbilirliğinizi ispat etmiş

oluyorsunuz. Bundan dolayı yüce meclisinize gönülümün bütün içtenliği ile teşekkürlerimi sunarım” (Atatürk, Cilt II, 1984, s.550-551) demiştir.

Türk milletinin niteliği vurgulanan bu ifadelerde, milliyetçiliğin eklemlenmesiyle, Türk toplumunun daha bilinçli, çağdaş, aydın ve milli bir imaj verebilmesinin mümkünlüğü ve kuvveti sunulmuştur.

7. Türk Milliyetçiliği Karşısında Ortaya Çıkan Muhalefet ve Gerekçeleri

Her fikre karşı bir anti-tezin bulunabilme ihtimali söz konusudur. Bu minvalde, Türk milliyetçiliğinin birtakım itirazlara maruz kaldığı söylenebilir. İmparatorluktan ulus devlete olan geçiş sürecinde, nispeten toplumsal anlamda küçülmek olarak algılanabilecek milliyetçiliğin tatbiki, diğer etnik unsurların bazıları için rahatsız edici bir hâl almıştır.

Millî Mücadele neticesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti için milliyetçiliğin etkin bir faktör olması, bahsi geçen unsurların rahatsızlığının belirgin bir duruma gelmesine sebep olmuştur. Her ne kadar Türkçülük mefkuresi, sadece Türk ırkına mensup olanları kapsamıyor olsa da diğer etnik grupların bir kısmı tarafından hoşgörüle karşılanmamıştır. Modernist, çağdaş bir milliyetçilik modelinin kapsayıcı bir işlevde olmasına rağmen, kültürel olarak dönüşümde daha ağır hareket edebilen bir toplum için Türk milliyetçiliğine yüklenen anlamın kavranmasını geciktirdiği iddia edilebilir. Bu gecikmenin sebebinin toplumun kavramlara yüklediği anlam ve tarihî kökenleri olduğu düşünülmektedir. Cumhuriyet’e kadarki süreçte millet kavramının içerisinde, Müslüman-Gayri-müslim ikilisinin etkin olduğu dikkate alındığında, üçüncü bir seçenek olarak toplumun kendisini adlandırma ihtiyacı duymadığı anlaşılmaktadır. Ancak bununla birlikte, bu düşüncenin modern topluma olan geçişte de bir engel teşkil ettiği belirtilmelidir. Millet, dil ve ırk birlikteliğine dayanan bir olgudur. Ulusçuluk, fertlerden bir araya gelen, örgütlenebilen, modern toplum belirtisi anlamına geldiği ifade edilmektedir (Ortaylı, 1985, s. 997). Burada modern toplum olarak gösterilebilecek fert kelimesinin, düşünebilen, karar mekanizmasına sahip, itiraz edebilen ve yönlendirebilen bir kimliğinin olduğunun belirtilmesinde fayda vardır. Osmanlı’daki millet tanımıyla, Cumhuriyet Dönemi millet tanımı arasındaki farkta, ferde yüklenen anlamın ve önemin Cumhuriyetle birlikte arttığı göze çarpmaktadır.

7.1. Etnik Azınlık

Her milletin kendisini temsil eden ve dış dünyada hakkında fikir sahibi olunabilecek birtakım karakteristik özellikleri olduğu düşünülmektedir. Türkler, Ermeniler, Araplar ve Müslüman olmayan diğer etnik grupları kendi hâkimiyetinde bulundurmış onları, kendi tabakasından kabul etmiştir. Sayılanlarla birlikte Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen Arnavut, Çerkes, Gürcü, Bulgar gibi diğer etnik gruplarda yine Türk milletiyle etkileşim hali içerisinde bulunmuşlardır. Tüm bu unsurlarla birlikte Türk etniğinin çatı olduğu, ortak bir kimlik altında yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir (Aka, 2012, s. 293). Ancak özellikle Kürtler üzerinde, bugün dahi devam etmekte olan bölücü hareket planlarının yapıldığı bellidir. Konunun açıklığa kavuşabilmesi adına Doğu Anadolu Olaylarına ilişkin İtalyan Gazeteleri Makaleleri adlı bir belgedeki şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Kürdistan isyanıyla ilgili olarak, sorun gerçek gibi görünmüyor, ancak ilk alarm ve yabancı müdahale suçlaması arasındaki adım kısa ve her türlü şüpheye açık. "Vatan Tehlikede" çağrısıyla Fethi Bey'in şiddetle devrildiği ve ülkenin her yerinde frenlerin sıkıldığı bir duruma geçildi. Mevcut olaylarda, Türklerin şüphesi İngiltere'ye yöneliyor. Musul meselesi ve bu meseleden kaynaklanan sürekli provokasyonlar, Milletler Cemiyeti'nin bir Komisyonunun müdahalesini gerektirecek kadar Türk-Britanya gerilimini artırmaktadır. Bu Komisyonun gelişiyile ortaya çıkan olaylar bilinmektedir. Son olarak, Kürdistan'ın hassas coğrafi konumu, Ermenistan üzerinde ve Mezopotamya sınırında bulunan bir bölge olması, şüpheleri ve çıkar çatışmalarını beslemektedir” (TDA 541.44223.210223.93. (2)).

Türkiye’de yaşayan etnik grupların varlığının yanında, buldukları bölgedeki siyasî hareketliliğin de o etnik grup üzerinden politikalar yürütülebileceğini göstermektedir. Bölgedeki çıkar çatışmalarının varlığı, aynı bölgede yaşayan Kürtlerin, bahsi geçen gerilim atmosferinden menfi olarak etkilenmesine yol açtığı bilinmektedir. İtirazın milliyetçiliğin işlevsel ya da kavram boyutuna karşı değil, kargaşanın içerisinde kalmış bir topluluğun refleksi olduğu söylenebilir. Gene Doğu Anadolu Olaylarına ilişkin İtalyan Gazeteleri Makaleleri adlı diğer bir belgede Doğu Anadolu Bölgesi’nde, Kürtlere özerklik verileceği ve bölgede söz sahibi olacaklarına dair bulunulan taahhütte dile getirilenler şunlar olmuştur: “*Sevr Antlaşması'nın 62. maddesi şöyle diyordu: "İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetleri tarafından sırasıyla atanan üç üyeden oluşan bir komisyon, İstanbul'da kurulacak ve bu anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde, söz konusu bölgelerde yerel özerklik için bir proje hazırlayacaktır"*” (TDA 541.44223.210223.93.(2-3)). Osmanlı Devleti’nin son bulmasını amaçlayan güçler tarafından, Kürtler üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılan bölücü hareketle bir etnik ihlalin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bölge halkının bu şekilde propaganda edilmesiyle ilgili Ankara Hükümeti’nin tutumundan:

“Bu isyancılar, tamamıyla Kürt ırkından olanlar, Halifelik’in geri getirilmesini ve mevcut laik hükümet biçimlerinin kaldırılmasını talep etmektedirler. İsyân, Batı Türkiye ile neredeyse iletişimsiz, oldukça uzak ve neredeyse barbar bir bölgede patlak verdiği için, resmi olmayan kaynaklardan gelen haberler oldukça belirsizdir ve resmi kaynaklardan gelenler çok özetlemeli ve özellikle Ankara Hükümeti tarafından aşırı derecede sansürlenmektedir. Bu durum, olayların önemini tam olarak bilen tek hükümet olan Ankara Hükümeti tarafından yürütülmektedir” (TDA 44223.210223.93. (2-3)) şeklinde bahsedilmiştir.

İnkılapların gerekliliği ve Türk milleti adı altında tüm halkların birleştirilmelerinin, birlik ve bütünlük açısından oldukça isabetli olduğu görülmektedir. Milliyetçiliğin toplumda belirginleşmesiyle birlikte, her topluluğun kendi milletini kurabilme hakkı vardır gibi bir anlayışın da olması, diğer etnik gruplarında kendi bağımsızlıklarına yönelik taleplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak Anadolu coğrafyasını yüzyıllardır birlikte paylaşan etnik gruplar için, Türk milleti tarafından ayrıştırıcı bir tutumun sergilenmediği bilinmektedir. Atatürk’ün milliyetçilik eksenindeki yaklaşımlarında, etnik grupların hassasiyetlerini ön planda tuttuğu ve birlikteliğe “Türk” olarak dikkat çektiği görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin bünyesinde barındırdığı etnik grupları ortak bir paydada toplamış olsa da zaman zaman millî güvenlik ya da siyasî tutumlar karşısında “etnik azınlık problemi” gibi başlıklarla itirazların doğabilmesine sebep verdiği de görülmektedir. Lozan Antlaşması çerçevesinde yapılan nüfus mübadelesinin zorunlu olması, Türkiye’de yaşayan Ortodoks Rumlar için ayrıştırıcı bir tutummuş gibi değerlendirilebilmektedir. Bir başka örnekte Fener Rum Patrikhanesi’nin bir Türk kurumu olduğunun kabul edilmesi ve Yunanistan’ın buna karşılığında Türkiye’nin içişlerine müdahalesi olarak algılanması sebebiyle VI. Konstantinos’un 30 Ocak 1925’te sınır dışı edilmesi de başka bir problem olarak görülmüştür (Örtlek, 2014, s. 17). Tarihe “Trakya Olayları” olarak geçmiş olan Yahudiler aleyhine yazılmış, Cevat Rifat Atilhan’ın “Millî İnkılâp” ve Nihal Atsız’ın “Orhun” dergisinde yayımlanan yazılarından dolayı etnik azınlıklara yönelik müsamahanın bulunmadığına yönelik düşüncelere neden olmuştur. Aynı yazılarda kısmî olarak da olsa Doğu illerindeki Kürtleri de hedef noktasına yerleştirmesi ve 14 Haziran 1934 tarihinde Mecburi İskân Kanunu’nun dönemin, Cumhuriyet Halk Fırkası’na mensup yöneticilerin Yahudilerin Trakya bölgesinden uzaklaştırılmalarına ses çıkarmamaları neticesinde Türk milliyetçiliğine yönelik itirazların, etnik azınlık başlığında dile getirilmesine ortam sağlamıştır. 1 Mayıs 1996 işçi sendikalarının mitingi manipüle edilerek, mezhep ve etnik kışkırtmalara ortam sağlanmıştı. Alevî ve Kürt vatandaşlar üzerinden şehrin farklı bölgelerinde ideolojik telkinlerde bulunuluyor ve örgütler için bir kitle yaratılma çabası gösteriliyordu (Özdemir, 1996, s. 18). Çeşitli ideolojilerle Türk halkının içerisindeki etnik gruplar kışkırtılmaya ve ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Türk milliyetçiliğinin, Türkiye’nin bütünlüğüne aykırı eylemlerin önünde set vazifesi gördüğü düşünülmektedir.

7.2. İnsan Hakları İhlalleri

Devlet, kendi insanın haklarını muhafaza etmek, onları istihdam etmek, can ve mal güvenliklerini korumak, emniyet ve sulh içerisinde bir arada yaşayabilmelerini tesis etmekle sorumlu bir müessesedir. Bu başlıktaki itirazların, kavram kargaşası neticesinde olduğu görülse de ortaya çıkan muhalefeti dinlemek ve onu ika edici faaliyette bulunmak toplum huzuru, ülkenin bağımsızlığı ve bütünlüğü açısından önemlidir. Türklere Yönelik Çirkin İftiralar, Doğu Karadeniz'deki Hadiselerle ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İtilaf Komiserleri Arasında Teati Edilen Notalarda: “Karadeniz'deki Yunanların da dahil olduğu silahlı bir isyanı bastırmak için silahlı kuvvetlere başvurulmak zorunda kalındı bu isyan, Karadeniz'deki Yunan donanmasının Türk sahilindeki eylemleriyle birlikte gerçekleşti. Bu, katliamlar değil, meşru savunma önlemleridir. İşte Türk hükümeti tarafından işlenen tüm "vahşetler" bunlardan ibarettir” (BOA HR.İM.60.39. (1)) şeklinde, Karadeniz'de Türk halkının göstermiş olduğu mücadeleyi ironik bir şekilde ele aldığı görülen yukarıdaki ifade, kendi meşru hakkını savunmak haricinde hiçbir amaç taşımayan Türk halkının masumiyetini belgelemektedir. Türk milliyetçiliğinin, insan haklarını ihlal ettiği yönündeki eleştiriler, esasında Türk halkının kendi meşru haklarının muhafazası ile ilgilidir. Yine benzeri minvaldeki suçlamalara ilişkin aynı belgede:

“Trakya'daki Türk nüfusu üzerinde işlenen acılar ve saldırılar hakkında kaç gazete yazdı? Lord Saint-Davids'in, İzmir-Aydın Demiryolu Şirketi Başkanı olarak, Anadolu'nun Yunan işgalini en sert ve en iyi gerçekleştirelmiş şekilde kınayan raporunu kaç gazetede okudunuz? Avrupa ve Amerika'dan kaç gazete ve dergi, Kızılay delegesi olan Gehri'nin, Marmara Denizi kıyılarındaki Yunanların iğrenç davranışları hakkındaki raporunu yayınladı? Ateşkesin ardından Anadolu'ya giden deniz ve askeri misyonların sonuçlarını kaç gazete aktardı? Tüm bu raporların birçoğu, Türkiye'ye seyahat eden ve gerçeği çıkar, önyargı veya tutkulara göre değil, gerçekliğe göre gören yabancı kaynaklardan gelen çürütülemez belgeleri hâlâ yayınlamaya istekli olan kaç gazete veya dergi tarafından kabul edildi” (BOA HR.İM.60.39. (2))

denilerek, Türklerin hak ihlali yaptığına yönelik ifadelerin eleştirildiği, hatta kendi haklarının diğer milletler tarafından tanınmadığı, hakkaniyetli bir yaklaşımın duyulmadığı ifade edilmiştir.

Türk milliyetçiliğinin, toplumunu oluşturan her bir fert için kapsayıcı oluşu dikkate alındığında, insan haklarının tümü (özgürlük ve kölelikten muaflık hariç) devlet eliyle kısıtlanabilir. İnsan haklarının kısıtlanması ile ihlal edilmesi aynı şey değildir. Her bireyin serbest seyahat hakkı bulunmaktadır. (Ancak, pandemi vb. gerekçelerle yasal zeminde bu hak sınırlandırılabilir). Türkiye'deki çeşitli inanç gruplarının da hükümet politikaları ve devlet menfaatleri açısından sınırlandırılabilmesi mümkündür. Herhangi bir inancın varlığının reddedilmesi ise bir insan hakkı ihlali olarak değerlendirilebilir. Burada kısıtlamanın mı yoksa ihlalin mi söz konusu olduğu üzerinde doğru çıkarımların yapılması, toplumda inanç temelli bir kaos atmosferinin engellenmesi açısından önemlidir.

Sosyolojik, psikolojik ve felsefi anlamlar barındıran yabancılaştırma ifadesi, bireylerin aidiyet hissinden uzaklaşması, kendi benliklerinin ve değerlerinin ihlal edildiğini düşünmesi neticesinde ortak bir kimlikle hareket etmelerinin güç hâle gelmesi durumudur. İnsan hakları ihlali düşüncesiyle milliyetçiliğin modern bir çizgiyi benimsemiş olmasının, kültür emperyalizmine neden olduğu, bundan kaynaklı olarak da kültürün, değerlerin, inançların tahribata açık bir hâle getirilmesi durumu öne sürülerek itiraz edildiği gözlemlenmektedir. İtirazlarına yanıt olarak Atatürk, kopyala ve yapıştır politikası değil, bir uyarılmanın söz konusu olduğunu şöyle dile getirmektedir: “Biz Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz” (Afet İnan, 1984, s.183). Burada, nitelikli bir irade mekanizmasının varlığı dikkat çekmekte, dünya medeniyet seviyesine ulaşılmasında, topyekûn olarak her bir ferdin, yükselişin öznesi durumuna getirilmesi hedeflenmektedir.

Milliyetçiliğin modernizmle ilişkisi neticesinde, olası bir kültür kaybının söz konusu ihtimal dahilinde olması ve bu riskin göze alınması, hakların ihlali konusunda bir itiraz doğurmaktadır. Bu bağlamda Türk modernleşmesiyle birlikte tarihsel gerçekliğin geri planda tutulmuş olması ve bu nedenle Türk modernleşmesinin gerçekçi çözümler getirememiş olmasından bahsedilmekte, Batı perspektifinin benimsenmesi neticesinde, zihniyet eksenli problemlerin varlığına dikkat çekildiği görülmektedir. Batı tarafından uzun yıllar boyunca alınan mağlubiyetlerin, Türk aydınının da sömürge aydını gibi düşünmeye başladığı iddia edilmektedir (Oğuz, 2015, s. 123).

Batı'nın dayattığı değerler epistemolojisinin, Doğu toplumlarından olarak adlandırılan Türk toplumu için de bir sınırlılık olarak anlaşılmıştır. Oluşturulmaya çalışılan modern toplumun, Batı'nın referans alınmasıyla Türk milletinin kendi köklerine ve değerlerine yönelik sınırlandırıcı kabul edilmiştir. Bununla birlikte Türk toplumunun yeniden dönüştürülmesinde, laikliğin ciddi bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Laiklik ile birlikte devlet, yönetiminde dinî referanslara yer vermemiş olup, dinî imgeleri kişilerin vicdanlarına indirgemmiştir. Türk toplumunun yüzyıllardır İslamî bir anlayışla yönetilmesi sebebiyle toplumun bazı kesimleri tarafından o kadar gerekli görülmemiştir. Yeniliklerin dünya genelinde her milletin kendi toplumunun bütünü tarafından büyük bir içtenlikle kabul edildiğini söylemek, gerçek dışı kalacaktır. Buradan geçmişle ilgili değerlerin, saygı kapsamının dışında görüldüğüne yönelik ifadelerin gerçekçi olmadığı düşünülmektedir. Bir anlamda İslamî değerlerin politikanın bir parçası olmaktan çıkarılması, onun değerini muhafaza etmek niteliğinde bir olay olarak da gösterilebilir.

7.3. Ayrımcılık

Ayrımcılık, temelde kendi gibi olmayan ya da kendi gibi düşünmeyenleri hariçte tutmak anlamına gelen bir kavramdır. Aynı zamanda ölçülebilirdir. Ayrımcılık genellikle önyargılı, düşük kültür seviyesine sahip, psikolojik ve sosyolojik gelişimini tamamlayamamış kişi ve gruplarda görülmektedir. Milliyetçiliğin, nispeten küçülmeyi ve kendi değerler sisteminin önemini vurgulaması neticesinde, diğerleri olarak gösterilebilecek kesimleri dışlayıcı bir pozisyonda tuttuğu söylenmiştir.

Ayrımcılık ile gelir düzeyi arasında ters orantılı bir ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Kişilerin maddî gelirleri ne kadar yüksekse ayrımcılık yapma ihtimalinin de o kadar düşük olduğu gözlemlenmiştir. Gelir düzeyi düşük kimselerin de ayrımcılık yapmaya bir o kadar meyilli olduğu göze çarpmaktadır (Özatalay & Doğuç; 2018, s. 15). Türk modernleşmesi kapsamındaki Türk milliyetçiliğinin sosyal hayatındaki iyileştirmelerle birlikte, ekonomik anlamda da modernleşmenin gereğini yerine getirmeyi hedeflemesi doğal olarak ayrımcılık başlıklı muhalefeti engellemektedir.

Ayrımcılığın benmerkezci, istisnai ve duygudaş ayrımcılık olmak üzere üç grupta toplanabileceği söylenebilir. Benmerkezci grupta sadece ait olduğu kimlik grubuna yönelik yapılan ayrımcılığı ayırt edebilmek mümkündür. İstisnai grupta, kendisi hâkim grubun içerisinde yer alan ve toplumun azınlık kesimlerine ayrımcılık yapıldığını düşünmeyen kimselerden oluşan bir gruptur. Son olarak duygudaş ayrımcılık grupta ise, ait olduğu kimliğin ayrımcılığa uğradığını ifade eden ve kendisiyle birlikte başka grup ve kimselerin de ayrımcılığa uğradığını iddia eden kimselerden oluşan gruptur ve Türkiye'de ayrımcılığın çok olduğunu ifade edenlerdir (Özatalay & Doğuç; 2018, s. 18). Türk milliyetçiliği en başından itibaren Türkiye Cumhuriyeti, bünyesinde bulunan tüm halklar için bütünleştirici bir çabanın içerisinde olmuştur. Millî Mücadele'nin halkın bütünüyle gerçekleştirilmiş olması, Türk milliyetçiliğinin, ayrımcılığa karşı tutumunu göstermektedir.

8. Değişen Dinamiklerle Milliyetçilik ve Milliyetçiliğin Moderniteyle Uyumu

20. yüzyılın önemli tarihçileri arasında olan Eric Hobsbawm, ulusu nesnel bir fenomen olarak ele almıştır. Milliyetçiliği müstakil olarak bir farkındalık aracı olarak incelemeyi

modern devletin, doğrudan milliyetçiliğin teşekkülüne neden olduğunu ileri sürmektedir. Hobsbawm, modern devlet ve milliyetçilik arasındaki nedensellik ilişkisine vurgu yapmakta, modern devleti milliyetçiliğin temel sebebi olarak görüp iki kavram arasındaki mecburî ortaklığa dikkat çekmektedir. Aynı dönemdeki önemli sosyologlardan birisi olan Antony Smith ise, modern ulusu, kitlesel bir kamu kültürünü benimsemiş olan, ekonomide, inançta ve vatan kavramlarında birliğini tesis etmiş kitlesel bir topluluk olarak tanıttığı görülmektedir. “Hayali Cemaatler” isimli eserin yazarı Benedict Anderson ise, ulusları, insanların kültürel yapılanmasının tarihsel bir ürünü olarak tanımladığı görülmektedir (Anderson, 1995, s.56; Greenfeld & Eastwood, 2013, s.311; Aksakal, 2015, s. 204). Bu tanımlardan hareketle Türklük özelliğinin, benzeri fenomenlerden hareketle inşa edildiği ve modern ulus kavramına dahil edilecek yeni bir milletin tesisi olduğu söylenebilir (Öksüz, 2015, s.27).

Gökalp, lisanıyla Türklüğünü ifade eden ve bu kanaati vicdanen taşıyan herkesin Türk olduğunu söyler. Gökalp’e göre Türklüğün bizzat ifade edilmesi önemli bir husustur. O, bir topluluğun dilini kaybetmesiyle ve aidiyetini dillendirmemesiyle şahsiyetinin de zedeleneceğine inanmaktadır (Gökalp, 1997, s. 149; Ersal, 2012, s. 262; Aksakal, 2015, s. 206). Bireylerin lisanlarına sahip çıkması ve aidiyetlerini vurgulamasının, farkındalık düzeylerine yapacağı katkının bir arada tutulduğu ve toplumsal bir şahsiyetin, kimliğin oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda kitlelerin kendi şahsiyetlerini ve varlıklarını muhafaza etmesi, modern bir toplum olarak adlandırılmalarına fırsat tanımaktadır.

Türk milleti asırlarca kendi kültürünü, bünyesinde barındırdığı tüm etnik gruplarla birlikte inşa etmiş, yaşatmış ve geliştirmiştir. Millet Fransız İhtilali’ne mal edilemeyecek kadar derin ve kadimdir (Güngör, 2008, s.165; Güngör, 2010, s.79; Ersal, 2012, s.330). Fransız İhtilali, sadece kültür bağlamında bir arada olan toplumun dinamiklerini tetiklemiş ve farkındalık oluşturmuştur.

Avrupa milliyetçiliği ele alındığında, daha etnik bir milliyetçilik söz konusu iken, Türk milliyetçiliğinin, daha bütüncül bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Temelde bu farklılıkların olması, milliyetçiliğin şekillendirilebilir ve yeniden anlamlandırılabilir bir kavram olmasındandır. Milliyetçiliğin bir ideoloji olarak algılanması herkes tarafından kabul edilmesini mümkün kılmamıştır. Milliyetçiliği, din ve akrabalık bağı gibi düşünmenin, faşizm-liberalizm ikileminden çıkarılmasının toplum tarafından daha kabul görür bir pozisyonda yer almasına katkı sağlayacaktır. Anderson, bu değerlendirmeleri antropolojik bir zeminde yapmış, ulusun hayal edilmiş bir cemaat olduğunu ileri sürmüştür. O, hangi ulus değerlendirmeye tâbi tutulursa tutulsun, toplumun her bir ferdinin diğerlerini tanımasının ilkel toplumlar dışında mümkün olmadığını ifade etmektedir (Anderson, 1995, s.20). Osmanlı’nın modernleşmesiyle birlikte, kimliğinin yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmış ve bu bağlamda hayali bir kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır (Aksakal, 2015, s. 209).

Anderson, milliyetçiliğin etkisi noktasında kapitalizmin kendisine bir hareket alanı bulduğundan bahsetmekte, kapitalizmin yayıncılık sektörüne girmesiyle birlikte, sadece Lâtince bilenlere değil, diğer dillerde de varlık göstermeyi amaçladığını ileri sürmektedir. Bu doğrultuda diğer dillerde de baskıların yaygınlaşmasıyla millî bilincin oluşmasına etki etmiştir (Özyurt, 2014, s. 15). Ekonomik faaliyetler milletlerin oluşumunda oldukça önemlidir. Modernleşme bir tanımlamada, devlet mekanizmalarının sorunları gidermeyi ve toplumsal dönüşümü kendi idealleri doğrultusunda gerçekleştirmeyi hedefleyen bir yapıdır. Kapitalizmin egemen olduğu ve 16. Yüzyıldan itibaren etkili bir şekilde tesirini kuvvetlendiren, “hiç bitmeyen bir “bugün”ün, sonsuz bir “şimdi”nin” ideolojisi olarak tanımlandığı görülmektedir (Bakan& Özdemir& Demirkanoglu, 2013, s. 44).

Türkiye’nin Sovyetler Birliği ve Arap ülkelerine karşı desteklediği milliyetçilik politikası ve bunun ülke içi ekonomik ve siyasi yansımalarına yönelik:

“Türkiye’nin, Türklerin milliyetçiliğini kolayca istismar edebilecekleri askeri demagojinin kullanılacağı bir karışıklık ortamını teşvik etmeye devam etmeyeceğini söylemek

mümkün değildir. Ancak bu yöntem, iç politikanın gerçek gereksinimlerine yanıt vermez. Türk hükûmeti, zaman zaman sadece anti-Rus, anti-Arap ve anti-Yunan nefretine başvurarak halk desteği sağlayabilirse, bu teknik artık geçerliliğini yitirdiğini anlıyoruz. Bu, Arap dünyasındaki mevcut hareketler tarafından bize gösteriliyor” (TDA 541.44305.210669.29. (2))

denilerek, Demokrat Parti döneminde milliyetçiliğin çıkış noktasından koparılıp, işlevsel yönünün kapsamlı olması neticesi, birtakım istismar faaliyetine yönelik kullanılabildiği ifade edilmektedir.

Milliyetçilik, gelişen dünyayı takip etmek ve gelişimin ana faktörü olmak hedeflerinin yanı sıra, kapitalizmin etkisiyle modernleşmemiş toplumlar üzerinde emperyalist bir baskının doğmasına da neden olmuştur. Milliyetçiliğin tanımlamalarında coğrafyaya göre nasıl farklılık söz konusuysa, uygulamalarında ve etkileşim içerisinde bulunan ülkelere yansımalarında da farklılık göstermektedir. Milliyetçiliği hareket noktası olarak geliştiren emperyalizm, başka uluslar üzerinde yayılcı bir politikayla sömürü esasına dayanan bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu yayılcı politikalar, II. Dünya Savaşı’nda emperyal bir mantıkta etkisini tüm dünyaya göstermiştir. Emperyalizme karşı oluşturulmuş örgütlerden bazıları; Bağlantısızlar Hareketi, G77, Afrika Birliği (AU), Şanghay İş birliği Örgütü, Latin Amerika ve Karayipler Topluluğu’dur.

Tüm bu yapılanmalar, emperyalizme karşı koymak, sömürgeciliği sona erdirmek, ulusların kendi siyasi, ekonomik bağımsızlıklarını tesis etmek ve kalkınmalarını kendi uluslarıyla olan etkileşimlerle gerçekleştirmek hedefleri doğrultusundaki kuruluşlardır.

Sonuç

Osmanlı Devleti’nin 16. Yüzyıldan itibaren dünya konjonktüründe geri kalmaya başladığını anlamasından Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar geçen zaman diliminde modernleşme hareketlerine yer verilmiştir. Ancak, Osmanlı toplumunun yeniliklere karşı tutucu ve geleneksel bir tavır içerisinde olması, bu modernleşme sürecinin daha da uzamasının sebebi olmuştur. Modernleşme, devletin varlığını devam ettirebilmesi için bir zorunluluk olarak hissedilmiştir. Modernleşme ihtiyacı temelinde, ilan edilen Tanzimat ve Islahat fermanlarının Gayrimüslim halk lehine tasarrufları neticesinde “Türklük” bilinci üzerinde bir farkındalık oluşturmuştur. Osmanlı Devleti’nin ayakta kalabilmesi, ortaya konulan fikir akımlarından devrin şartları ve modern dünya gereği Türkçülüğün uygulanabilir olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda Türkçülüğün fikir safhasından uygulama safhasına geçirilmesi mümkün olmuştur. Öyle ki Türkçülük, Cumhuriyet’in kuruluşuna ve sonrasındaki süreç için kapsamlı bir rol üstlenmiştir.

Millî Mücadele dediğimiz gerçeğin hareket noktası Türk milleti kavramına dayanır. Kongrelerde, TBMM’nin açılışı ve işleyişinde Türk milleti ana kavramdır ana gayedir. Bu açıdan Millî Mücadele yalnızca saldırganlara ve istiklalimizi kısıtlamaya çalışanlara karşı verilen bir savaş değil aynı zamanda kültürel altyapıyı hazırlayarak, millî kimlik oluşturarak Türk milletini yeniden yaratma mücadelesidir. Milletten bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır, düsturundan hareketle demokratik ve milletin kendi kaderinde kendi tayinine müsaade eden anlayışı sunan Mustafa Kemal’in, hâkimiyeti Türk milletinin kendisine addetmesiyle çağdaş, modern, milliyetçi bir tavır sergilemiştir. O, biat etmeye alışmış bir topluluktan, belirleyici bir toplumun yaratılabileceğine inanmıştır. Çağın ihtiyaçlarına uygun refleksin gösterilebilmesi açısından, modern, çağdaş ve laik saikler üzerine inşa edilmiş bir yapıya ihtiyaç duyulmuştur ki neticesinde bu durum millettten ihtiva eden, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulması olarak kabul edilmiştir. Toplumun ihtiyaçlarının göz önünde tutulması, kim olduklarının hatırlatılması gibi manevî değerlerle birlikte, bilimsel argümanlar ve gereklilikler çerçevesinde, Atatürkçü ideoloji sahne almıştır.

Siyasal ve kültürel alanda birtakım değişikliklere yol açan modernleşme kavramı, milliyetçilik ve batılılaşma kavramlarıyla uyum içerisinde olmuştur. Türk milliyetçiliğinin, Türk

ırkı dışındaki etnik gruplar için dışlayıcı ya da sindirici bir politikaya müsaade etmediği de bilinmektedir. Bununla ilgili Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programında, “*Dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyet*” ifadesine yer verilmiş, ülke birlik ve bütünlüğüne aykırı bir politikaya müsaade edilmemiştir. Toplumun kökleşmiş alışkanlıklarının değiştirilmesi, gelişen dünya ve modernizmle, kavramlar ve millet bilinci zihinlerde yerleşmiştir. Yerleşen bu millet bilincinin toplumun ortak bir payda ile hareket edebilmesini kolaylaştırması ve sağlıklı bir toplum görüntüsünün elde edilmesini mümkün kıldığı sonucuna varılmaktadır.

Modern millet, modern devlet fikriyle hareket edilmesinin, yeni ve değişen dünya düzeni içerisinde Türk milleti olarak var olabilmenin de anahtarı olarak görülmüştür. Milliyetçilik, modern dünya düzeninde kapitalizm adıyla birtakım sömürgeci tutumların ortaya çıkmasına da sebep olmuş ve emperyalist güçlerin doğmasına da ortam hazırlamıştır. Milliyetçiliğin, toplumlara göre farklı anlamlar ihtiva eden, uygulama sahasında da farklı amaçlar doğrultusunda kullanılabilen, yönlendirilebilen ve yeniden tanımlanabilen bir kavram olduğu da görülmektedir.

Konu özelinde milliyetçiliğin Türkiye Cumhuriyeti ile entegrasyonu neticesinde, Türkiye'nin küresel arenada kendisine özgü olanı dile getirebilmesine ve kimliğinin tanınmasına katkı sağlamıştır. Demokratik değerler temelinde Türk milliyetçiliği, Türk milleti çatısını geniş tutmuş, aşırılıklara ve dışlayıcılıklara fırsat vermeden kendi meşruiyetini müdafaa amacını gütmüştür.

Kaynakça

- (1931). *C.H.F. Nizamnamesi ve Programı*. Ankara: TBMM Matbaası.
- Afetinan (1984). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akçura Y. (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akçura Y. (1978). *Türkçülük, Türkçülüğün Siyasi Gelişimi*. İstanbul: Özdemir Basımevi.
- Aksakal E. (2015, Aralık 12). Modernist Milliyetçi Kuramlar Işığında Türk Milliyetçiliğine Bakış. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (54), s. 203-221.
- Akşın S. (2017). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele III/ İç Savaş ve Sevr'de Ölüm* (4. b., Cilt III). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akşın S. (2021). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele II/ Son Meşrutiyet (1919-1920)* (4. b., Cilt II). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Anderson B. (1995). *Hayali Cemaatler*, (Çev: İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.
- Arık R. O. (1974). *Milliyetçilik Coğrafyadan Vatana İdeal ve İdeoloji Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz*. İstanbul: Hareket Yayınları.
- Atatürk M. K. (1984). *Nutuk*. C.II, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Atatürk M. K. (2010). *Medeni Bilgiler*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Atay F. (2021). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınevi.
- Bakan S. (2013, Haziran 01). Türk Modernleşmesinin Bir Aracı Olarak Harf İnkılabı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (9), s. 41-60.
- Baltacıoğlu İ. H. (1965). *Türk Milliyeti*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

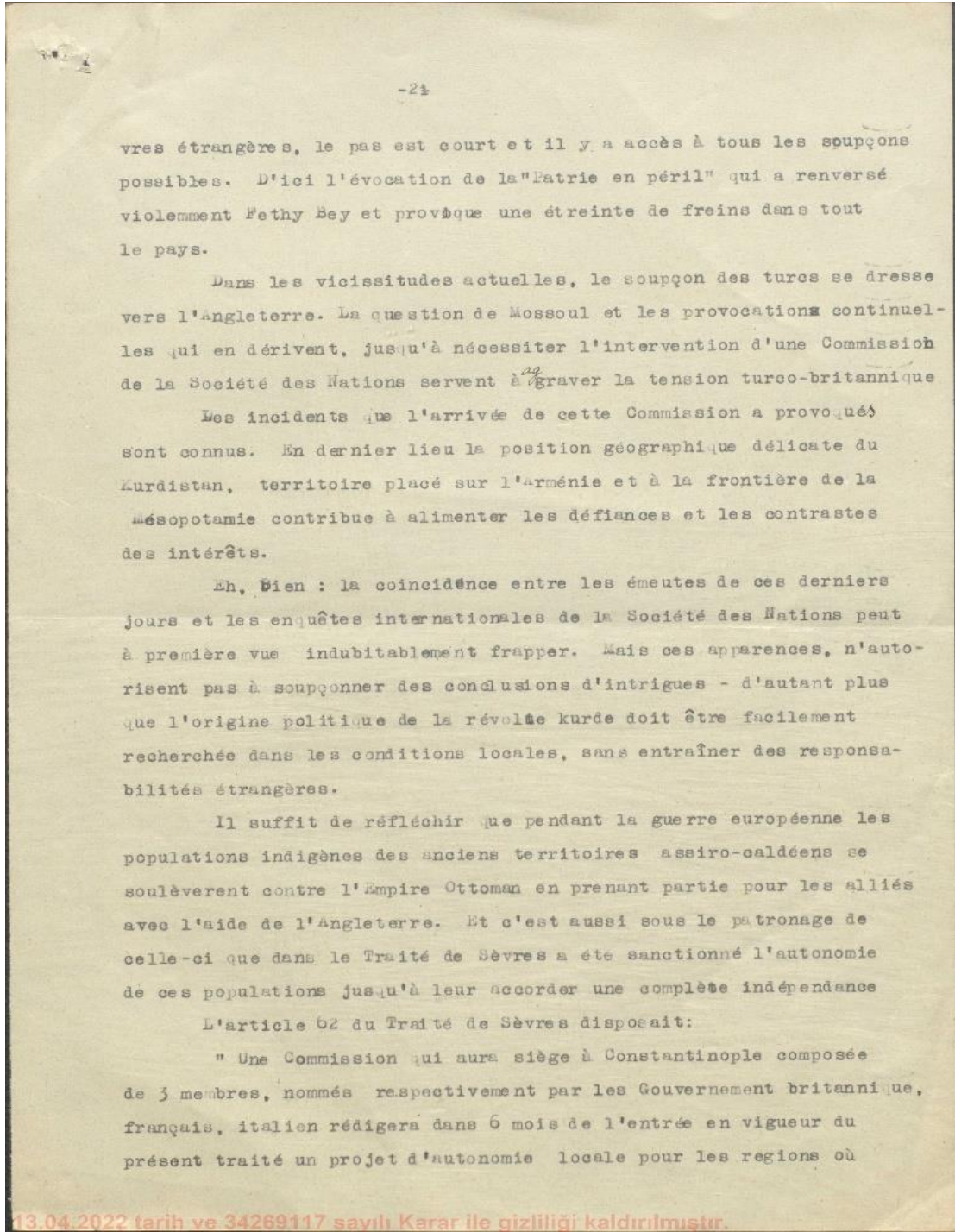
- Beşirli M. (1999, Haziran 01). Osmanlı'da Modernleşme ve Aydınlar 1789-1908. *Dini Araştırmalar*, 2 (5), s. 131-157.
- Beyatlı Y. K. (1971). *Edebiyata Dair*. İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.
- Cebesoy A.F. (2000). *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları.
- Çağlıyan, Z. (2006, Eylül 15). Erken Cumhuriyet Dönemi Sentezci Muhafazakârlığı'nda "Değişim": Ahmet Hamdi Tanpınar ve Türk Modernleşmesi. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2(9-10), s. 79-100.
- Çelebi Ş. G. (2017, Eylül). Türk Modernleşmesinde Modernlik Algısı ve İdeolojik Yansımaları. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Sakarya.
- Dindar B. (1989). Atatürk'ün Milli Egemenlik Anlayışı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1), s. 14-24.
- Durgun G. (2019). Türk Milliyetçiliğinin Oluşum süreci ve Türk Milliyetçiliğinin İdealleri Bağlamında Cumhuriyetin İlanı. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Ersal A. (2012). *Türkiye'de Ulus Devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Ertuğrul H. (1998). *Azınlık ve Yabancı Okulları Türk Toplumuna Etkisi*. İstanbul: Nesil Basım Yayın.
- Gökalp Z. (1997). *Millet Nedir? İçtimaiyat Mecmuası*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Greenfeld Liah & Eastwood Jonathan (2013). *Karşılaştırmalı Bakış Açısıyla Milliyetçilik, Siyaset Sosyolojisi*. Çev: Duygu Tanış, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Güngör E. (2008). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör E. (2010). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Gürer T. (Dü.). (2018). *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hâkimiyet-i Milliye 26. 08.1931.
- Hekimoğlu V. S. (2017, Haziran 01). Türkiye'de Türkçülük Hareketinin Ortaya Çıkması ve Türk Ocakları. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 2 (1), s. 41-50.
- HR.İM.. (1922, 1 Haziran). *Türklere Yönelik Çirkin İftiralar, Doğu Karadeniz'deki Hadiselerle ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İtilaf Komiserleri Arasında Teati Edilen Notalar, İngiliz İftiralarının Sebepleri, Anadolu'daki Yunan Mezalimi, Ankara Hükümeti, Fergana'daki Hint Milliyetçiliği, Türk ve İslam Dünyasındaki Diğer Meselelerle İlgili Makale ve Haberleri Havi Sada-yı İslam Dergisininin 51 ve 52 Numaralı Sayısı* (60, 39). (1). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Ankara.
- HR.İM.. (1922, 1 Haziran). *Türklere Yönelik Çirkin İftiralar, Doğu Karadeniz'deki Hadiselerle İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İtilaf Komiserleri Arasında Teati Edilen Notalar, İngiliz İftiralarının Sebepleri, Anadolu'daki Yunan Mezalimi, Ankara Hükümeti, Fergana'daki Hint Milliyetçiliği, Türk ve İslam Dünyasındaki Diğer Meselelerle ilgili Makale ve Haberleri Havi Sada-yı İslam Dergisininin 51 ve 52 numaralı sayısı* (60, 39). (2). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Ankara.
- HR.İM.. (1922, 1 Haziran). *Türklere yönelik çirkin iftiralar, Doğu Karadeniz'deki hadiselerle ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İtilaf komiserleri arasında teati edilen notalar, İngiliz iftiralarının sebepleri, Anadolu'daki Yunan mezalimi, Ankara Hükümeti, Fergana'daki Hint Milliyetçiliği, Türk ve İslam dünyasındaki diğer meselelerle ilgili makale*

- ve haberleri havi Sada-yı İslam dergisinin 51 ve 52 numaralı sayısı (60,39). (5). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Ankara.
- Kaynar R. (1986). Atatürkçülük. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.II, S. 5, s.289-309.
- Koca S. (1983). Türk Tarihinde İstiklâl Mücadeleleri, Atatürk'te "İstiklâli Tam" Fikrinin Tarihi Temelleri. *Millî Kültür*, S. 42, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., s.7-13.
- Kuran Ercüment. Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesi ve Yusuf Akçura. *Türk Kültürü*, Cilt IV, Sayı 42, s.528-530.
- Leca J. (1998). *Uluslar ve Milliyetçilikler*. (S. İdemen, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Levend A. S. (1977). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara:
- Maksudyan Nazan (2016). *Türklüğü Ölçmek: Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin İrkçi Cephesi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Mardin Ş. (1985). Yeni Osmanlılar ve Siyasî Fikirleri. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt VI, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orkun H. N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*. Ankara:
- Öksüz İ. (2015). *Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Özatalay C., & Doğuç, S. (2018). Türkiye'de Ayrımcılık Algısı. *Eşit Haklar İçin İzleme Derneği*. İstanbul.
- Özdemir M. (Ed.) (1996). *Türk Ocakları Yıllığı*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Özüçetin Y. (2002). Türkçülük 1908-1923, *Türk Yurdu*, 173, s.6-13.
- Özüçetin Y. (2005). Atatürkçü Düşünce Sistemi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6 (1), s. 59- 65.
- Özyurt C. (2014). *Modern Türk Düşüncesinin Sosyolojisi*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Safa P. (1999). *Din, İnkılap, İrtica*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sarınay Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sarısamam S., & Zorbacı, Y. C. (2023, Ocak 25). Ulus Devlete Geçiş Sürecinde TBMM'de Millet Tanımı Tartışmaları ve Kanunlardaki Yansımaları. *Turcology Research* (76), s. 100-109.
- Tosun H. (2003 Temmuz 01). Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Cumhuriyet. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 815-875.
- Türkdoğan O. (1982). *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Kitapev
- Türkdoğan O. (2005). *Türk Ulus-Devlet Kimliği*, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.
512. (1948, 2 Nisan). *Brezilya'nın Rio de Janeiro Şehrinde Çıkan "Caretta" Dergisinde "Türkiye'de Yenilik Hareketleri" Başlığı Altında Yayınlanan Yazı*. (2624,17930,1). (2). Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Ankara.
541. (1925, 7 Mart). *Doğu Anadolu Olayları, Türkiye'de Kabinenin İstifası ve Türk Devletinin İlerleme ve Batılılaşma Çalışmalarından Söz Eden İtalyan Gazeteleri Makaleleri*. (44223,210223,93). (2). Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Ankara.
541. (1925, 7 Mart). *Doğu Anadolu Olayları, Türkiye'de Kabinenin İstifası ve Türk Devletinin İlerleme ve Batılılaşma Çalışmalarından Söz Eden İtalyan Gazeteleri Makaleleri*. (44223,210223,93). (2-3). Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Ankara.

541. (1957, 20 Kasım). *Türk Devleti'nin Sovyetler Birliği ve Arap Ülkelerine Karşı Desteklediği Milliyetçilik Politikası ve Bunun Ülke İçi Ekonomik ve Siyasi Yansımaları*. (44305,210669,29). (2). Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Ankara.

Ekler

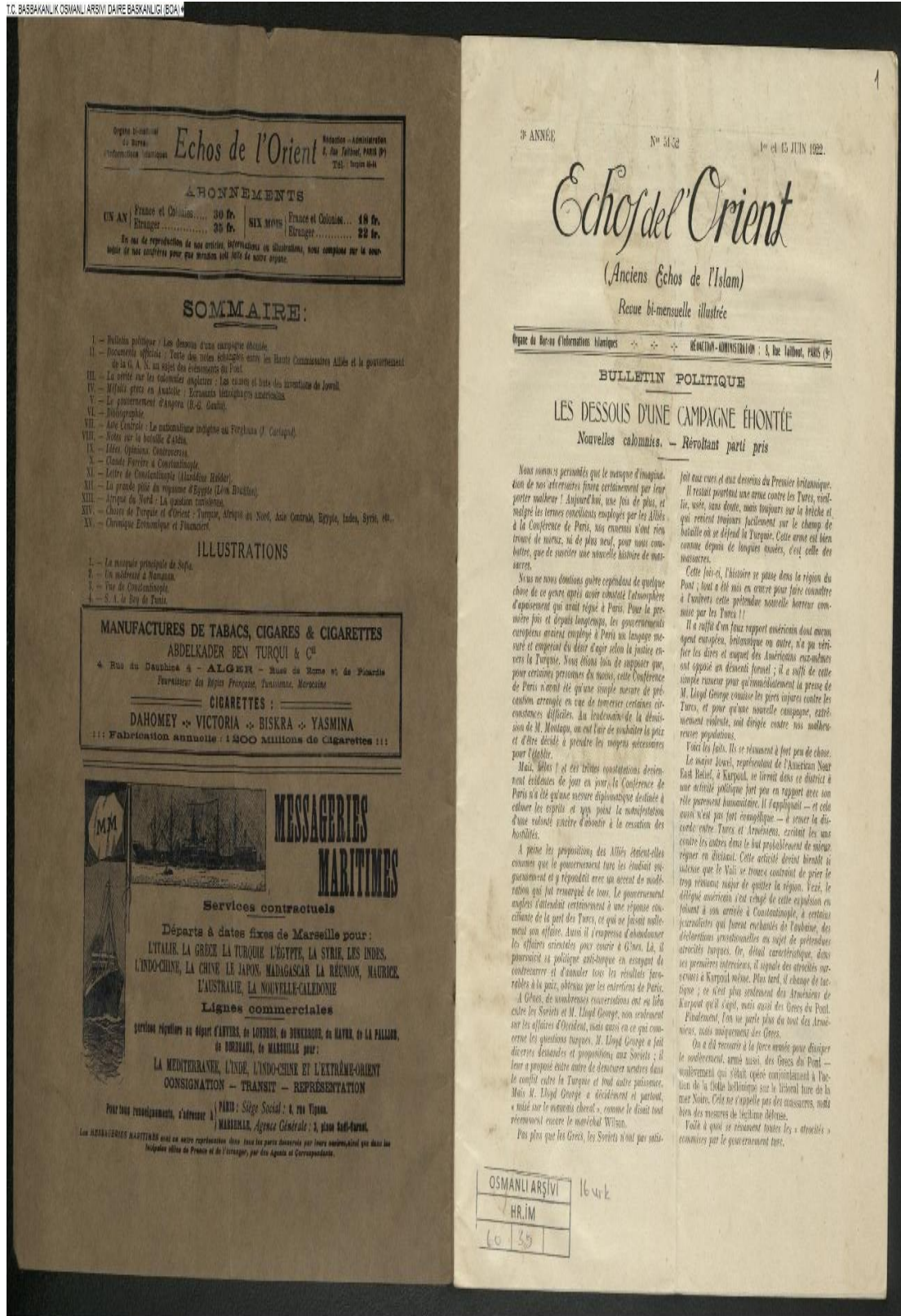
Ek 1: Türk Devletinin İlerleme ve Batılılaşma Çalışmalarından Söz Eden İtalyan Gazete Yazısı

Kaynak: TDA 541.44223.210223.93. (3).

Ek 2: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İtilaf Komiserleri Arasında Teati Edilen Notalar ve Türk ve İslâm Dünyasındaki Diğer Meselelerle ilgili Makale ve Haberlere İlişkin Sada-yı İslam Dergisinin 51 ve 52 Numaralı Sayısı

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (İBAM)

HR.İM.00060.00039.001

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI (BOA)

LES ÉVÉNEMENTS

LA VÉRITÉ SUR LES CALOMNIES ANGLAISES

Les Causes et Buts des inventions calomnieuses de Jewel

L'Agence d'Anatolie sous communique :

Le gouvernement nationaliste a été constaté que Jewel, le membre du Comité de secours américain en Proche Orient, et ses camarades avaient essayé de semer la corruption et de diriger toutes sortes de manœuvres en Anatolie, il s'est vu obligé de les arrêter et de les expulser hors de l'Anatolie. Par suite du ressentiment que cet incident produisit sur eux, les journaux de ce pays ont commencé à publier des articles dans lesquels ils ont été traités comme des ennemis de la patrie. Les journaux de ce pays ont commencé à publier des articles dans lesquels ils ont été traités comme des ennemis de la patrie. Les journaux de ce pays ont commencé à publier des articles dans lesquels ils ont été traités comme des ennemis de la patrie.

gouvernement nationaliste avec le Comité américain qui travaille déjà depuis longtemps en Anatolie.

Quant aux publications de M. Jewel et de ses collègues, je suis sûr qu'ils ont été arrêtés et expulsés hors de l'Anatolie, car de pareilles inventions calomnieuses sont contraires à l'intérêt de la patrie.

A l'époque où M. Jewel se trouvait en Anatolie comme son employé, il pouvait être considéré comme un agent étranger. Mais une fois que son contrat fut annulé à cause de son expulsion de l'Anatolie, ses inventions appartenaient à sa personne.

Tous ces documents montrent par quelle raison et dans quel but M. Jewel et ses collègues ont commencé leurs inventions calomnieuses. Lord Curzon, comme un bel homme d'affaires, a essayé d'obtenir la formation de commissions chargées d'enquêter les prétendues persécution, à dessein de faire connaître au monde entier la situation véritable. En fait, il ne s'agit que de la réalisation de certaines conceptions que les Anglais ont en tête.

Mais les journaux qui ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie ne se laissent pas tromper. Nous apprenons d'ailleurs avec plaisir que l'Anatolie a refusé la proposition anglaise de la commission d'enquête et nous constatons que nous les intrigues de nos ennemis restent naturellement vaines.

A l'occasion de la proposition faite par Lord Curzon au sujet de l'Anatolie, le journal Hebdomadaire publié un article de fond intitulé « L'Angleterre et nous », dans lequel, entre autres, il dit :

L'attachement et les espoirs que les Turcs attachent à l'Angleterre, avant la proclamation de la République, ont été considérables. Mais, après l'établissement du gouvernement nationaliste, le gouvernement anglais ne s'est pas abstenu de faire passer des messages au plus mauvais moment, au plus mauvais endroit et au plus mauvais moment. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

L'homme ne peut compter de tomber dans la superstition quand il cherche les motifs de cette situation. Il faut voir que les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

Quant à la proposition de Lord Curzon, le gouvernement nationaliste a refusé de la discuter. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

LES ÉVÉNEMENTS

New, l'a annoncé à Constantinople à son journal, Lord Curzon, par un de ses communiés qu'il a envoyé au Haut Commissariat britannique à Constantinople, dans des termes qui ont été interprétés comme étant une déclaration de guerre. Ce document est un document de propagande pour rendre la situation locale et internationale plus favorable à l'Angleterre. Ce document est un document de propagande pour rendre la situation locale et internationale plus favorable à l'Angleterre. Ce document est un document de propagande pour rendre la situation locale et internationale plus favorable à l'Angleterre.

Lord Curzon est devenu fou, et il nous considère comme des ennemis. Mais il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat. Il est un homme d'Etat.

Les explications fournies par le Commissariat de l'Intérieur

A la suite des déclarations faites dernièrement par M. Jewel, membre du Comité de secours américain pour le Proche Orient, et reproduites par le Times

dans son numéro du 9 mai 1922, l'Agence d'Anatolie a été adressée au Commissariat de l'Intérieur et a obtenu les explications suivantes :

« Depuis les Américains venus en Anatolie pour secourir les réfugiés arméniens, il a été constaté que certains d'entre eux, tels que M. Jewel et ses camarades, ont essayé de semer la corruption et de diriger toutes sortes de manœuvres en Anatolie, il s'est vu obligé de les arrêter et de les expulser hors de l'Anatolie. Par suite du ressentiment que cet incident produisit sur eux, les journaux de ce pays ont commencé à publier des articles dans lesquels ils ont été traités comme des ennemis de la patrie. Les journaux de ce pays ont commencé à publier des articles dans lesquels ils ont été traités comme des ennemis de la patrie.

1. — Par les articles qui ont été publiés dans le Times et dans d'autres journaux, le gouvernement de la Grande-Bretagne a essayé de rendre la situation internationale plus favorable à l'Angleterre. Ce document est un document de propagande pour rendre la situation locale et internationale plus favorable à l'Angleterre. Ce document est un document de propagande pour rendre la situation locale et internationale plus favorable à l'Angleterre.

2. — Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

3. — Quant à la proposition de Lord Curzon, le gouvernement nationaliste a refusé de la discuter. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

4. — Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

5. — Quant à la proposition de Lord Curzon, le gouvernement nationaliste a refusé de la discuter. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie. Les journaux d'Etat anglais ont été arrêtés et expulsés de l'Anatolie.

- 2 -

préjudiciée par l'appartenance de la Bulgarie au système socialiste. L'opposition turque aux demandes des russes pour reviser les accords de Montreux sur les Détroits, dérive d'une vision politique valable aux temps du sultan ou de Balaklava, pas aujourd'hui.

Même les raisons qui gardent la rivalité entre les turcs et les arabes sont inusitées. Pendant la période de l'empire ottoman les arabes étaient sujets de la Sublime Porte et ils en ont aujourd'hui même peur.

Mais à partir du moment où les arabes sont tombés, d'abord sous l'influence franco-anglaise et puis sous l'influence des grandes sociétés de pétrole, leur méfiance vers les turcs a changé son aspect. Le nationalisme arabe deviendra la manifestation d'un mouvement socialement moderniste. Probablement le panarabisme fera disparaître même les frontières intérieures entre les arabes. La nationalisation du Canal de Suez sera suivie par la nationalisation des pétroles. Tout cela renforcera le pouvoir des jeunes prolétaires ou des officiers. Mais l'enthousiasme provoqué par cela, ne provoquera-t-il pas des contre-mesures de la part des puissances intéressées au pétrole?

Pour le Canal de Suez Londres et Paris ont mobilisé leurs forces armées. Mais la liberté de navigation le long du Canal est restée sans variations, et tout fonctionne, même si les rentes vont dans les caisses de la Banque Nationale Egyptienne. Demain, dans le cas de la nationalisation du pétrole, les anglo-américano-français feront-ils une intervention militaire, ou se contenteront-ils de tractations commerciales? Cela voudrait dire une augmentation de l'influence soviétique. De cela la Turquie aurait tout à perdre, au moins les dirigeants de la Turquie.

Entourée par le monde arabe duquel les fournitures militaires

13.04.2022 tarih ve 34269117 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

Kaynak: BOA HR.İM.60.39. (2) - BOA.HR.İM.60.39. (5) - TDA 541.44305.210669.29 (2).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 50
2. yazar katkı oranı : % 50